

BÁRDOS EDITH:

IX. SZÁZADI TEMETŐ KAPOSVÁR HATÁRÁBAN

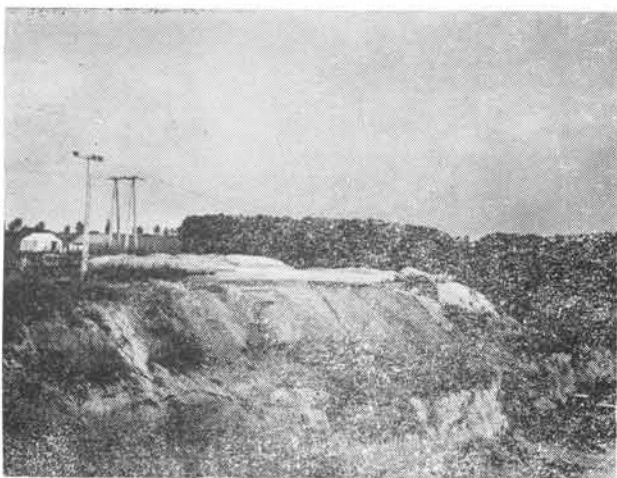
SOMOGYI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI VII./1. KÜLÖNLENYOMAT

KAPOSVÁR 1985

IX. SZÁZADI TEMETŐ KAPOSVÁR HATÁRÁBAN

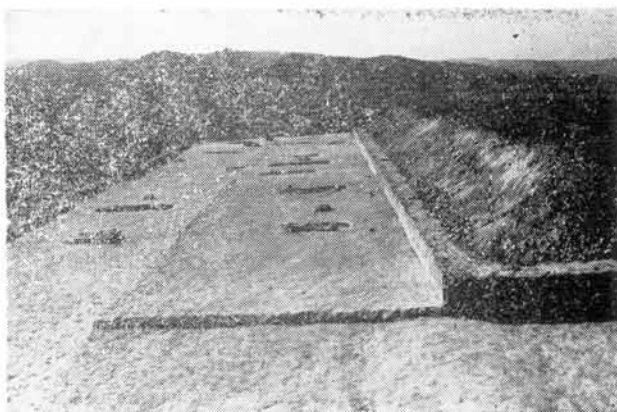
I. LELŐHELY

A IX. századi temető sírjai ugyanazon dombon kerültek elő, melyen az Árpád-kori, illetve középkori sírok, objektumok is jelentkeztek.* A IX. században a domb K-i oldalát használták temetőként, alig 50 m-re a későbbi temetkezésektől (1. ábra).

1. ábra: A lelőhely D–Ny-i irányból, a középkori temető K-i széléről fényképezve (Fotó: Bárdos Edith)

Az első sírt 1979-ben fedeztük fel, terepbejárás során a domb K-i lejtős részén a szántásban egy-két gyermekbordát találtunk (1. sír). Ebben az évben a középkori temető feltárásával párhuzamosan szelvényt nyitottunk a domb K-i oldalán is: 1979-ben 23 sírt tártunk fel (2. ábra). A temető feltárását 1980-ban folytattuk. A temetőtérkép is jól érzékelteti, hogy a temetőt a helyszíni földmunkák megbolygatták, főleg D-i szélén hiányos (3. ábra). A megmaradt temetőrészt teljes egészében feltártnak mondhatjuk (a szélsőként jelentkező síroktól számítva még 10 m-es sávot kutattunk át, negatív eredménnyel). 1980-ban 64 sír került feltárássra – összesen 87 sírt tártunk fel, kb. 1600 négyzetméternyi területen (4. ábra). A becsült eredeti sírszám: 100 körül lehetett.

2. ábra: A temető 1979. évi szelvényei (Fotó: Bárdos Edith)

3. ábra: Részlet az 1980-ban feltárt temetőből (Fotó: Bárdos Edith)

A IX. századi temető területén, gyakran a sírokat átvágva, a XII–XIII. század folyamán a szomszédos középkori település objektumai jelentkeztek: kemen-cemaradványok, szemétdödrök. Ezek rajzát, anyagát a középkori temető és település publikációjában tárgyaljuk.

* Lásd a szerző Középkori templom és temető Kaposvár határában című tanulmányát, amely a Somogyi Múzeumok

Közleményei – előkészületben levő – 8. kötetében jelenik meg.

4. ábra: Temetőtérkép

A IX. századi temető sírjai megközelítőleg szabályos sorokban helyezkedtek el, gyermeksírok a temető szélein jelentek meg. A sírok tájolása viszonylag egységes: Ny-K-i, néhány fokos eltérés É, vagy D-i irányba.

A területen a szántás és a természetes erózió következtében a hajdani talajszint nagymértékben lekopott. Ezzel magyarázható, hogy a sírok 70 százalékánál a szántás elérte a csontvázak szintjét. Feltehetően néhány sír el is pusztult (főleg a gyermeksírok, melyeknél gyakran csak egy-két csont jelezte a csontváz helyét).

II. SÍR- ÉS LELETKATALÓGUS

1. sír: Gyermek (3–4 éves). A koponya sérült, alkarcsontok hiányoztak; karok feltehetően nyújtva. Eke által bolygatott sír. A sírfenek a koponyánál és a lábfejeknél lemélyítve. Melléklet nélkül.

H=142 cm Sz=43 cm M=62 cm Csvh=
T=ÉD 52,5°

2. sír: Fiatal egyén. Bolygatott: a csontváz szintje egybeesett a szántás aljával, a vázat feltehetően kiszántották. Csak koponyamaradvány, a törzs csontjaiból néhány csigolya maradt meg, a bal oldali bor-

dák és lapocka. Melléklet nélkül. (A sírhoz közel egy agyagedény.)

M=40 cm Csvh=54 cm T=ÉD 50°

3. sír: Csecsemő. Bolygatott: részben kiszántott csontvázmaradványok (koponyatöredékek, felkarcsontok, néhány borda). Melléklet nélkül.

M=20 cm Csvh=25 cm T=ÉD 52°

4. sír: Nő (fiatal). Bolygatott; alkarcsontok hiányoztak. A jobb combcsont külső oldalán 3 ezüst, hurkolt végű *hajkarika*, egymásba akasztva. A bal combfejnél 2 bronz *fülbevaló* és 2 ezüst hurkolt végű *hajkarika*.

M=54 cm Csvh=130 cm T=ÉD 52°

5. sír: Felnőtt (fiatal). Karok a váz mellett nyújtva, koponya a bal oldalára billenve. Melléklet nélkül. H=226 cm Sz=62 cm M=69 cm Csvh=160 cm T=ÉD 50°

6. sír: Felnőtt. Bal kar a váz mellett nyújtva; a jobb kart könyökben derékszögben behajlították, az alkarokat a testre helyezték. Melléklet nélkül.

H=222 cm Sz=65 cm M=93 cm Csvh=173 cm T=ÉD 50°

7. sír: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva; koponya a bal oldalán fekvő. Melléklet nélkül.

H=202 cm Sz=67 cm M=69 cm Csvh=169 cm T=ÉD 48,5°

8. sír: Gyermekek (1–2 éves). Bolygatott (szántás): csak koponyatöredék, néhány borda, bal felkarcsont. A koponyatöredék mellett két *ikergyöngyök*.

Csvh=34 cm M=30 cm T=ÉD 49°

9. sír: Felnőtt. Bolygatott: a mellkasi rész feldúlt. Jobb kar szorosan a váz mellett nyújtva, bal kar könyökben enyhén behajlítva, kéz a medencén. Koponya jobb oldalára billenve. Lábak bokánál szorosan egymásnál. A sírgödör ÉK-i sarkában *agyagedény*, sűrű, jól korongolt, vállán befésült vízszintes és hullám vonalkötegek. Pereme a száj belső felületén bevagdalt.

H=242 cm Sz=77 cm M=115 cm Csvh=160 cm T=ÉD 51°

10. sír: Gyermekek. Bolygatott (szántás): koponya roncolt, bal alkarcsontok hiányoznak. Jobb kar a váz mellett nyújtva. Jobb kéz gyűrűs ujján trébelt *lemezgyűrű*. A koponya mindkét oldalán, fül tájékon egy-egy bronz *fülbevaló*. A mellcsonton *vasláncvért oxidálódott* maradványa.

M=30 cm Csvh=110 cm T=ÉD 51°

11. sír: Fiatal egyén. Erősen bolygatott (szántással): karok a váz mellett nyújtva. Jobb vállnál 1 db *vaskés*.

M=30 cm Csvh=156 cm T=ÉD 46,5°

12. sír: Felnőtt. Erősen bolygatott (szántás): koponya zúzott, bordák bolygatottak, lábszárcsontok hiányoztak. Eredeti helyzet: karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélküli.

H=170 cm Sz=30 cm Csvh=120 cm T=ÉD 48°

13. sír: Felnőtt (fiatal). Bolygatott (szántás): csak bordák, karcsonttöredékek, medencecsont-maradvány. Melléklet nélküli.

M=40 cm Csvh=40 cm T=ÉD 49,5°

14. sír: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva. A jobb alsó lábszárnál sérült *agyagedény*.

H=220 cm Sz=60 cm M=40 cm Csvh=170 cm T=ÉD 51°

15. sír: Felnőtt. Koponya roncolt (szántás). Karok a váz mellett szorosan nyújtva, kézfejek a medence alatt (a két combcsont között). Jobb lábszárcsont külső oldalán sérült (szántás) *agyagedény*.

H=200 cm Sz=65 cm M=40 cm Csvh=165 cm T=ÉD 48,5°

16. sír: Gyermekek. Bolygatott (részben kiszántott; a koponyából csak az alsó állkapocs maradt meg, alkarcsontok, medence hiányzott). A törzs csontjai mellkasközéptől lefelé hiányoztak, megvoltak a bordák, felkarcsontok és lapockák. Bolygatatlan helyzetben csak a combcsontok. Állkapocs mellett 2 db egyszerű nyitott huzal bronz *fülbevaló*.

M=30 cm Csvh=50 cm T=ÉD 49°

17. sír: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva. A jobb boka külső oldalánál sérült (szántás) *agyagedény*.

H=200 cm Sz=80 cm M=50 cm Csvh=168 cm T=ÉD 50°

18. sír: Gyermekek (12 éves), bolygatott: csak koponyatöredékek, néhány borda és jobb felkarcsont maradt meg. Melléklet nélkül.

H=100 cm Sz=60 cm M=70 cm, sírfolt jelentkezési szintje -40 cm T=ÉD 47°

19. sír: Felnőtt (fiatal). Bolygatott (szántás): a koponya zúzott állapotban, bordák egy része és a bal felkarcsont hiányzott. Melléklet nélkül.

M=40 cm Csvh=168 cm T=ÉD 51°

20. sír: Nő. Karok a váz mellett nyújtva. A koponya bal oldalán fültájékon bronz *fülbevaló*. A bordák között kettős csonkakúp alakú, karcolt díszű töredékes *orsógomb*.

M=40 cm Csvh=170 cm T=ÉD 50°

21. sír: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva. A koponya jobb oldalán, fül tájékon bronz *fülbevaló*.

Csvh=160 cm M=40 cm T=ÉD 50°

22. sír: Felnőtt. Bolygatott: karcsontok eredetileg a test mellett nyújtva. Jobb alkarcsont a medencében. A bordák között 2 agyag *biconicus orsógomb* (egyik vöröses, másik sűrű). A jobb kéz gyűrűs ujján bronz *lemezgyűrű*, trébelt díszítéssel.

T=ÉD 50°

23/a sír: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva. Koponya jobb oldalára billenve. Melléklet nélküli.

H=125 cm Sz=65 cm M=50 cm Csvh=170 cm T=ÉD 48,3°

23. sír: Nő. Karok a váz mellett nyújtva. A jobb kéz gyűrűsujján bronz *lemezgyűrű*, trébelt díszítéssel. A bal könyöknél *vaskés*.

Csvh=167 cm M=30 cm T=ÉD 49,5°

24. sír: Felnőtt (fiatal). Bolygatott. A sír földjében elszórtan elszenesedett famaradványok. Felsőtest csontjai hiányoztak, a medence sérült, karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélküli.

H=242 cm Sz=93 cm M=34 cm Csvh=161 cm T=ÉD 48,5°

25. sír: Felnőtt (fiatal). Bolygatott csontváz; az arckoponya zúzott (szántás). Karok a váz mellett nyújtva, bal alkarcsontok, s a borák hiányoztak. Szórtan faszenes elszíneződések, koporsó összefüggő nyoma nem volt megfigyelhető. A bal medencelapáton kisméretű *vaskés*, másodlagos helyzetben.

H=205 cm Sz=bokánál 66 cm, vállnál 57 cm Sz=8 cm Csvh=185 cm T=ÉD

26. sír: Felnőtt (fiatal). Bolygatott (szántás): koponya sérült, s az alkarcsontok eredeti helyzetükből kimosdítva. Felkarcsontok a váz mellett nyújtva. Bontás közben faszenes elszíneződések figyelhetők meg. Koporsós temetkezés. Melléklet nélküli.

H=226 cm Sz=68 cm M=13 cm Csvh=173 cm T=ÉD

27. *sír*: Gyermekek. Bolygatott (szántás). Csak a koponyatöredékek, csigolyák, bordák (hiányosan), bal felkarcsont, jobb combcsont és jobb lábszárcsont és bal lábszárcsontok voltak meg. Melléklet nélküli.

Csvh=87 cm T=ÉD 44°

28. *sír*: Gyermekek (csecsemő). Kiszántott váz maradványai; csak koponyatöredékek, s néhány borda. Sír-gödör fejnél és lábnál lemélyítve. Melléklet nélküli.

H=122 cm Sz=55 cm M=11 cm T=ÉD 51°

29. *sír*: Kettős temetkezés: nő és gyermek. A felnőtt temetkezés koporsós, a koporsón a rátemetett gyermek váza szántással bolygatott állapotban: csak a koponya volt meg, kissé bolygatott helyzetben és néhány borda másodlagos helyen. Szántás által összenyomott állapotban. A felnőtt váz helyzete: karok a váz mellett nyújtva. A koporsó kb. 3 cm vastag deszkából készült.

A koporsó mellé szürke, jól korongolt, vízszintes és hullámvonal-kötegekkel díszített agyagedényt helyeztek.

H=221 cm Sz=bokánál 81 cm, vállnál 72 cm M=15 cm Csvh=147 cm T=ÉD 50°

30. *sír*: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva. Koponya a bal oldalán fekvő. Melléklet nélküli.

H=265 cm Sz=70 cm M=18 cm Csvh=175 cm T=ÉD 49,5°

31. *sír*: Nagyméretű sírgödör, 150 cm mélységig üres: bontását zsaluzás hiánya miatt nem folytathattuk.

H=280 cm Sz=80 cm M=150 cm T=ÉD 47,5°

32. *sír*: Gyermekek. Bolygatott (szántás); a koponya félig elszántva, a lábszárcsontok hiányoztak. Karok a test mellett nyújtva. Melléklet nélküli.

Csvh=60 cm M=25 cm T=ÉD 52°

33. *sír*: Felnőtt. Arckoponya szántással bolygatva. Karok szorosan a váz mellett nyújtva „felhúzott vállal”. Bal lábfej mellett vaskés (nagyobb méretű), *csiholó* és *kovakő*.

H=230 cm Sz=68 cm M=15 cm Csvh=180 cm T=ÉD 46°

34. *sír*: Kettős temetkezés: nő és gyermek. A felnőtt váz helyzete: a karok a váz mellett nyújtva. Koponya jobb oldalára billenve. A bal lábszárcsont külső oldalán 1–2 éves gyermek csontváz, a törzs- és karcsontok roncsolt állapotban. Melléklet nélküli.

H=220 cm Sz=27 cm M=15 cm Csvh=felnőtt 155 cm, gyermek 65 cm T=ÉD 47°

35. *sír*: Nő (14–15 éves). Karok a váz mellett nyújtva. A jobb kéznél feltehetően *tarsoly*, tartalma: római *vasfibula*, ismeretlen rendeltetésű *vastárgyak* erősen korrodálódott maradványai, *csiholó*-, *kovakő* és két római kisbronz, valamint 1 római üvegtöredék, a *vasláncvért*. Jobb lábfej végénél agyagedény; kisméretű, kézi megformálású, kicsit deformálódott fazék, vállán függőleges bevagdálásokkal díszítve. Fekete, rosszul égetett. A jobb boka külső oldalán 2 *tojás maradványa*.

H=183 cm Sz=58 cm M=15 cm Csvh=120 cm T=ÉD 48,5°

A sírt D felől egy középkori szemétdödör beásása érinti,

36. *sír*: Gyermekek (1–2 éves?). Bolygatott (szántás). Az egyik bordatöredéken bronz patinanyom volt megfigyelhető. Bal lábfejnél eke által szétzúzott agyagedény töredéke.

H=100 cm Sz=45 cm M=20 cm Csvh=75 cm T=ÉD 48,5°

37. *sír*: Juvenilis (14–15 éves). Bolygatott (szántás); a csigolyák eredeti helyükről kimozdítva. Koponya bal oldalára billenve. Jobb kar a váz mellett nyújtva, bal kar könyökben behajlítva, kéz a medencén. Bal medencelapáton, hegyével felfelé kisméretű vaskés, a bal medencelapát alatt *vastöredék*.

H=195 cm Sz=55 cm M=25 cm Csvh=140 cm T=ÉD 50,5°

38. *sír*: Gyermekek (1–2 éves?). Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélküli.

H=150 cm Sz=38 cm M=15 cm Csvh=65 cm T=ÉD 50,5°

39. *sír*: Gyermekek. Bolygatott: kiszántott váz, csak felkarcsonttöredék. Melléklet nélküli.

T=ÉD 52°

40. *sír*: Nő (fiatal). Koponya bal oldalán fekvő. Jobb kar a váz mellett nyújtva, bal kar könyökben behajlítva, kéz a medencén. Koporsós temetkezés, de a koporsó határozott vonala, mérete nem volt megfigyelhető. A csontvázon fekete szervesanyag-réteg figyelhető meg, esetleg bőrmaradvány. Melléklet nélküli.

H=217 cm Sz=54 cm M=25 cm Csvh=160 cm T=ÉD 50,5°

41. *sír*: Felnőtt. A koponya a jobb oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva. Bontás közben a váz feletti rétegekben elszórtan faszenes foltokat lehetett megfigyelni – de nem összefüggő réteggént. Koporsós temetkezés. Melléklet nélküli.

H=230 cm Sz=64 cm M=25 cm Csvh=160 cm T=ÉD 51°

42. *sír*: Felnőtt. A koponya a bal oldalán fekvő. Bal kar a váz mellett nyújtva, jobb kar könyökben behajlítva, kéz a medencében. Koporsós temetkezés. A bal kar belső oldalán – bordák és könyök között – nagyobb méretű vaskés, hegyével felfelé.

H=225 cm Sz=70 cm M=30 cm Csvh=180 cm T=ÉD 46°

43. *sír*: Felnőtt. A koponya a bal oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva. Koporsós temetkezés. A bal felkarcsont belső oldalán nagyobb méretű, széles pengéjű vaskés, hegyével felfelé, mellette átlýuggatott *vastárgy*, és egy ívesen „U” alakban hajlított *vastárgy*.

H=236 cm Sz=77 cm M=30 cm Csvh=180 cm T=ÉD 44,5°

44. *sír*: Felnőtt. Bolygatott: a jobb karcsontokat és bordákat középkori szemétdödör beásásakor semmisítették meg. Koponya jobb oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva voltak – a jobb kéz ujjpercei a jobb combfejen. A sírgödörből neolitikus edénytöredékek. Melléklet nélküli.

H=240 cm Sz=65 cm M=30 cm Csvh=180 cm T=ÉD 47°

45. *sír*: Felnőtt. Bolygatott (szántás): koponya roncsolt. Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.

H=220 cm Sz=67 cm M=25 cm Csvh=170 cm T=ÉD 47°

46. *sír*: Felnőtt. A sírfenek fejnél és lábnál enyhén lemélyítve (-10 cm). Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.

H=230 cm Sz=64 cm M=30 cm Csvh=153 cm T=ÉD 47°

47. *sír*: Felnőtt. Koponyája jobb oldalára billenve; a bal halánték tájékán 2 cm átmérőjű lyuk, mely nem utólagos sérülés. Bal kar a váz mellett nyújtva, jobb kar könyökben behajlítva, kéz a medencében. Melléklet nélkül.

H=230 cm Sz=77 cm M=30 cm Csvh=155 cm T=ÉD 49,5°

48. *sír*: Gyermekek (leány). Bolygatott; a sírgödör met-szete változott bontás közben, ami a dűlés következménye. A koponya roncsolt, a törzs csontjaiból csak néhány csigolya maradt meg, a karcsonokból csak töredékek, medence hiányzott. A lábszárcsontok bolygatatlan helyzetben. A nyakcsigolyák körül gyöngysor: kettes-hármas, kék, zöld és fekete ikergyöngyök, hengeres és gömb alakú millefiori gyöngyök. A koponya jobb oldalán, fül tájékon ovális bronz huzal *fülebevaló*.

H=190 cm Sz=55-60 cm M=60 cm Csvh=125 cm T=ÉD 47°

49. *sír*: Felnőtt (fiatal). Bolygatott: a bordák, csigolyák hiányoztak, alsó állkapocs másodlagos helyzetben. Karok a váz mellett nyújtva. Bontás közben elszenesedett fanyomok voltak megfigyelhetők, koporsó nyoma. Melléklet nélkül.

H=210 cm Sz=58 cm M=20 cm Csvh=155 cm T=ÉD 47°

50. *sír*: Felnőtt. Bolygatott: a csigolyák hiányoztak, bordák kimozdítva. Koponya jobb oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva. Bontás közben koporsódeszka nyomai voltak megfigyelhetők. (Koporsó mérete: 205 cmx55 cm.) Jobb felkarcsont külső oldalán kisebb méretű, széles pengéjű *vaskés*.

H=235 cm Sz=75 cm M=30 cm Csvh=170 cm T=ÉD 47°

51. *sír*: Felnőtt (fiatal). Kissé bolygatott: a csigolyák, karcsonok kimozdult helyzetben. Karok a váz mellett nyújtva voltak eredetileg. A bal felkarcsont belső oldalán, könyöknél kettétört állapotban *vaskés* (fatokban). Az elmozdult jobb alkarcsont alatt szürke, bikonikus, dísztelen felületű *orsógomb*. A bal lábfejnél, a sír sarkában kisméretű *agyagedény*, bekarcolt hullámvonalal díszített.

H=215 cm Sz=70 cm M=30 cm Csvh=160 cm T=ÉD 44,5°

52. *sír*: Felnőtt. Koporsós temetkezés. Koponya bal oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva, kézcsontok a combfejekken. A bal combfej külső oldalán szürke, öblös *agyagedény*, szántás következtében összenyomott állapotban: díszítése sűrűn bekarcolt hullámvonalak.

H=235 cm Sz=72 cm M=35 cm Csvh=165 cm T=ÉD 44,5°

53. *sír*: Gyermekek (5-6 éves?). Bolygatott (szántás): a koponya sérült, a törzs csontjai hiányoznak, karcsonok elmozdítva. A sír jobb alsó sarkában a csontváznál magasabb szinten *agyagedény* (sérült állapotban).

H=167 cm Sz=45-50 cm M=25 cm Csvh=95 cm T=ÉD 47°

54. *sír*: Nő (leány). A koponya bal oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.

H=200 cm Sz=50 cm M=25 cm Csvh=140 cm T=ÉD 46°

55. *sír*: Gyermekek. A sírt teljesen elszántották: csak koponyatöredékek, néhány borda. Melléklet nélkül.

T=ÉD 45°

56. *sír*: Gyermekek. Bolygatott (szántás): a koponya roncsolt, a törzs csontjai egy-két borda és csigolya kivételével hiányoztak. Lábszárcsontok az eredeti helyükön. A bordák között zöld *üveggömb-csüngő*, a sír jobb alsó sarkában sérült *agyagedény*.

H=165 cm Sz=45-50 cm M=30 cm Csvh=90 cm T=ÉD 47°

57. *sír*: Gyermekek. Bolygatott (szántás): koponya roncsolt, karcsonok és a törzs csontjai kimozdítva és hiányosak. Csak a jobb lábszárcsontok az eredeti helyükön. Melléklet nélkül.

H=117 cm Sz=45-50 cm M=30 cm Csvh=80 cm T=ÉD 51°

58. *sír*: Gyermekek (4-6 éves?). Bolygatott (szántás): koponya zúzott, csak a jobb felkarcsont és jobb medencelapát, valamint bal lábszárcsontok vannak meg eredeti helyükön. Melléklet nélkül.

H=122 cm Sz=45 cm M=20 cm Csvh=70 cm T=ÉD 51°

59. *sír*: Nő (fiatal lány). Bolygatott (szántás): csigolyák és bordák elmozdítva. Koponya jobb oldalára billenve. Karok a váz mellett nyújtva. A koponya mindkét oldalán, fültájékon 1-1 ovális bronz *fülebevaló*, nyakcsigolyák körül gyöngysor: kék és sárga pasztagyöngyök.

H=172 cm Sz=81 cm Csvh=125 cm M=18 cm T=ÉD 53°

60. *sír*: Gyermekek (1-2 éves). Bolygatott (szántás): a koponya roncsolt, a törzs csontjaiból csak a csigolyák voltak meg. A jobb lábat térdben behajlították. Melléklet nélkül.

H=74 cm Sz=40 cm M=7 cm Csvh=60 cm T=ÉD 47°

61. *sír*: Gyermekek (12-14 éves). Bolygatott (szántás): a csigolyák és bordák elmozdítva. A koponya jobb oldalán fekvő. Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.

H=182 cm Sz=66 cm M=19 cm Csvh=119 cm T=ÉD 47°

62. *sír*: Felnőtt. Kissé bolygatott és sérült váz (szántás): koponya sérült, bordák kimozdult helyzetben. Karok a váz mellett nyújtva. A jobb lábfejnél sérült *agyagedény*.

- H=221 cm Sz=84 cm M=29 cm Csvh=167 cm T=ÉD 45,5°
63. *sír*: Felnőtt (fiatal). A koponya bal oldalán fekszik. A karok könyökben behajlítva, kezek a medencében. Bontás közben faszenes elszíneződések voltak megfigyelhetők. Melléklet nélkül.
H=240 cm Sz=49–59 cm M=20 cm Csvh=146 cm T=ÉD 47°
64. *sír*: Felnőtt. Bolygatott (szántás): a csigolyák és bordák egy része hiányzott. A koponya bal oldalára billenve. Karok a váz mellett nyújtva, kezek a combfejen. A bal combfej külső oldalán másodlagos helyzetben vas övcsat, bronz felerősítő lemezrészlettel. A bal lábfejnél, eldőlt helyzetben *agyagedény*, vállán bekarcolt hullámvonalas díszítéssel.
H=227 cm Sz=94 cm M=30 cm Csvh=173 cm T=ÉD 45°
65. *sír*: Gyermekek (10–12 éves?). Bolygatott (szántás): a koponya roncsolt, bordák elmozdult helyzetben. Karok a váz mellett nyújtva. Jobb kézfej külső oldalán vaskés.
H=170 cm Sz=50 cm M=10 cm Csvh=125 cm T=ÉD 54,5°
66. *sír*: Felnőtt. Koponya jobb oldalán fekszik. Karok a váz mellett nyújtva. Koponyatetőnél *agyagedény* (sérült), dőlt helyzetben.
H=260 cm Sz=65 cm M=20 cm Csvh=154 cm T=ÉD 50,5°
67. *sír*: Felnőtt. Bolygatott: dűlés következtében koponya jobb oldalára billenve, bordák és csigolyák egy része kimozdítva. Karok a váz mellett nyújtva, kezek a medencelapátokon. A bal váll felett nagyméretű vaskés, másodlagos helyzetben. A medencelapátok alatt két vascsat.
H=250 cm Sz=88 cm M=76 cm Csvh=168 cm T=ÉD 51°
68. *sír*: Felnőtt (nő). Szántás következtében sérült váz: a jobb oldalán fekvő koponya roncsolt, csigolyák és bordák elmozdítva. Karok a váz mellett nyújtva. A bal medencelapát alatt esztergályozott hengeres csont *tűtartó*.
A sírfolt nyeseésekor bronz csörgő került elő, de nem valószínű, hogy a sírhoz tartozik, hanem a 82. sz. sírhoz.
H=210 cm Sz=55 cm M=10 cm Csvh=155 cm T=ÉD 47°
69. *sír*: Felnőtt. Koporsós temetkezés. Bolygatott (szántás): alsó álkapocs és néhány borda elmozdítva. Karok a váz mellett nyújtva. Bokák szorosan egymás mellett. A lábfejeknél *agyagedény*.
H=222 cm Sz=93 cm M=22 cm Csvh=179 cm T=ÉD 50°
70. *sír*: Gyermekek (csecsemők). A vázat kiszántották; csak koponya- és néhány hosszúcsont-töredék. Melléklet nélkül.
H=119 cm Sz=50 cm M=24 cm Csvh=57 cm T=ÉD 44°
71. *sír*: Felnőtt. Szántás következtében kissé bolygatott váz: bordák és csigolyák elmozdítva. Koponya jobb oldalán fekszik. Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.
H=210 cm Sz=77 cm M=20 cm Csvh=169 cm T=ÉD 52,6°
72. *sír*: Felnőtt. Karok a váz mellett nyújtva. A koponya kicsit balra billenve. Bal könyök alatt egy nagyméretű vaskés, jobb kézfejnél két *vasszerszám* (vasár?) és egy kovakő összeoxidálódva. A jobb lábfejre favödörrel helyeztek, melyből csak az eke által sértett egyik vasabroncs töredékei maradtak meg.
H=215 cm Sz=69 cm M=21 cm Csvh=167 cm T=ÉD 48°
73. *sír*: Felnőtt (szántás következtében sérült váz). Arckoponya roncsolt, bordák kissé elmozdítva. Karok a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.
H=245 cm Sz=64 cm M=15 cm Csvh=164 cm T=ÉD 49°
74. *sír*: Gyermekek. Bolygatott (szántás): bal alkarcsontok hiányoztak, a bal lábszárcsontok kimozdítva eredeti helyükről. Jobb kar a váz mellett nyújtva. Melléklet nélkül.
H=157 cm Sz=57 cm M=18 cm Csvh=80 cm T=ÉD 49°
75. *sír*: Felnőtt. Szántás folyamán sérült váz: álkapocs s a bordák egy része hiányzott. Koponya jobb oldalára billenve. Karok a váz mellett nyújtva. Koporsós temetkezés. Melléklet nélkül.
H=190 cm Sz=57 cm M=38 cm Csvh=155 cm T=ÉD 53°
76. *sír*: Gyermekek. Bolygatott (szántás): csak a jobb lábszárcsontok voltak az eredeti helyzetben. Melléklet nélkül.
H=144 cm Sz=45 cm M=11 cm Csvh=80 cm T=ÉD 49°
77. *sír*: Felnőtt (férfi). Koponya bal oldalán fekszik. Karok a váz mellett nyújtva. Koponyatetőnél *agyagedény*.
H=227 cm Sz=71 cm M=10 cm Csvh=186 cm T=ÉD 49°
78. *sír*: Felnőtt. A váz „felhúzott vállú” helyzetben, karok szorosan a váz mellett nyújtva, kezek a medencén. Melléklet nélkül.
H=250 cm Sz=54 cm M=13 cm Csvh=180 cm T=ÉD 51°
79. *sír*: Felnőtt (férfi). Koporsós temetkezés. Karok a váz mellett nyújtva. A jobb könyök külső oldalán, hegyével lefelé vaskés.
H=250 cm Sz=54 cm M=13 cm Csvh=180 cm T=ÉD 46°
80. *sír*: Gyermekek (csecsemők). Szántás következtében sérült vázmaradvány: csak néhány csigolya maradt meg. Melléklet nélkül.
T=ÉD 51°
81. *sír*: Gyermekek. Kiszántott *sír*: a törzs csontjai maradtak meg, koponya félig kiszántva. Melléklet nélkül.
Csvh=30 cm M=20 cm T=ÉD 49°
82. *sír*: Gyermekek (fiatal lány). Bolygatott: félig kiszántott váz. A gyermeket jobb oldalára fektették. A

jobb kart nyújtva, enyhén behajlítva helyezték el. A bal alkarcsontok hiányoztak. A koponya alatt háromszögletesre hajlított bronz lemez volt (könyvsarokverethez hasonló). A sírhoz tartozhat a 68. sírnál már említett bronz csörgő.

M=20 cm Csvh=82 cm T=ÉD 50°

83. sír: Felnőtt (nő). Koponya enyhén bal oldalára billenve. Alsó állkapocs elporladva. Karok a váz mellett nyújtva. A gerincen (a bordák között) vaskés (hegyével lefelé). A combcsontok között agyag orsó-gomb.

H=205 cm Sz=60 cm M=45 cm Csvh=161 cm T=ÉD 47°

84. sír: Felnőtt. Koporsós temetkezés. A koponya balra billenve. Bal kar a váz mellett nyújtva, kézcsontok a combfejen. A jobb kart könyökben behajlították, az alkart a mellkasra helyezték. Melléklet nélkül.

H=215 cm Sz=58 cm M=17 cm Csvh=179 cm T=ÉD 49°

85. sír: Nő (fiatal). Koporsós temetkezés. A váz szántás folyamán sérült (koponya roncsolt). Bal kar a test mellett, nyújtva. Jobb kart könyökben behajlították, alkarcsontok a medencén. Melléklet nélkül.

H=210 cm Sz=56 cm M=11 cm Csvh=155 cm T=ÉD 49°

86. sír: Felnőtt (férfi). Koporsós temetkezés. Karok a váz mellett, könyökben enyhén behajlítva, kézcsontok a szeméremcsonton. Melléklet nélkül.

H=215 cm Sz=68 cm M=16 cm Csvh=190 cm T=ÉD 53°

III. ÉRTÉKELÉS

A temető használata a sírok jellegzetes mellékletei alapján – millofiori gyöngyök, bronzlemezből kivágott trébelt díszítésű gyűrűk, pödrött végű hajkarikák, nagyméretű kések stb. – a IX. századra helyezhető. A temető jelentőségét főleg két körülmény határozza meg, egyrészt az, hogy ebből az időszakból nem került elő temetkezés Somogy megye területén. Másrészt: a lelőhely olyan területre esik, ahol eddig két VIII. századi, IX. századba is átnyúló késő avar temető is feltárássra került. Az egyik a fészlerlaci avar temető¹, a másik a Kaposvár 40-es őrházi avar temető². Mindkét lelőhely alig egy-másfél km távolságra van ettől a IX. századi temetőtől. Itt még megemlítendő, hogy a 40-es őrházi avar temető és a IX.

századi temető közötti területen (kb. a távolság felénél) szintén tudásunk van avar temetőről³.

A sírok gödre lekerekített végű téglalap alakú foltként jelentkezett. A sírgödrök faláról, összeszűküléséről érdemben nem lehet nyilatkozni az eredeti talajszint nagyfokú lepusztulása miatt⁴. A sírfenek általában a vázak alatt vízszintesen volt – 3 esetben fejnél és lábánál lemélyített – volt. (1., 28. gyermeksírok és a 46. felnőtt sír.)

A sírok bontásakor csak kevés esetben lehetett megfigyelni koporsónyomokat. Ehhez hozzájárult a talaj minősége is – de valószínű, hogy legtöbb esetben koporsó nélkül temették el a halottat.

Két sírnál (29. kettős temetkezés, 50. felnőtt sír) jól megfigyelhető volt a koporsó foltja – s mérhető is volt nagysága. A koporsós síroknál sehol sem került elő vasalás – minden bizonnyal csapolták a deszkákat.

A sírok között 41 volt mellékletes (44,6%), a mellékletes sírok hagyatéka is szegényesnek mondható. A feltárt csontvázaknál antropológiai vizsgálat s antropológus jelenlétének hiánya miatt a nemek és kormeghatározásnál csak a régészeti megfigyelésekre, s leletekre támaszkodhattunk. A 87 sír közül 54 sír felnőtt csontvázat (ezek közül kettő – 29., 43. – kettőstemetkezés volt – nő és gyermek), 33 sír pedig gyermek csontvázat tartalmazott.

A női és leány sírok mellékletei hajkarikák, fülbevalók, gyöngysorok, gyűrűk és orsó-gombok voltak, valamint a mindkét nem sírjaiban előforduló vaskés és edény melléklete.

A női sírokban előforduló ékszer típusok némelyike az avar kori temetők legkésőbbi szakaszában is fellelhető, főleg a IX. század közepétől használt temetőkre jellemzőek.

Hajkarika mindössze egyetlen sírban fordult elő (a 4. leánysírban). Ezüst drótból hajlított, pödrött végű karikák, az 5 db-ból 3 db egymásba volt akasztva (I. tábla). Fülbevalót 7 sírban találtunk. Ezek tulajdonképpen 4 típust képviselnek. Legegyszerűbb példányok a vékony kör átmetszetű bronz drótból ovális alakúra hajlítottak, minden díszítés nélkül (16., 48. sírok). Ezek díszítettebb variációja, mikor a huzalra két oldalt kis pántot, koszorút forrasztottak (4., 59. sírok). A temető 20., 21. sírjaiban ún. fürtös fülbevalók kerültek elő (I. tábla). Kör átmetszetű bronzkarika, néha kicsit ovális, alul 3 granulált gömböcs-

1. SZIMONOVA EUGÉNIA: Kaposvár–Fészlerlakpuszta. AÉ 102, 1975. 304. Ua.: Ausgrabungen in Kaposvár–Fészlerlak, MAIU 8/9 1978/79, 93–96. old., Taf. 57., Taf. 58.
2. A Kaposvár 40-es őrházi avar temető több elnevezéssel ismert, mint lelőhely: Kaposvár 33. sz. lh., Toponár 40-es őrházi avar temető. SZIMONOVA EUGÉNIA: Toponár=MAIU 1, 1970. 152–3; 2, 1969. (1971) 141–2; 3, 1972. 161–3. Ua.: Toponár=AÉ 97, 1970. 314; AÉ 98, 1971. 276; AÉ 99, 1972. 262. Ua.: Das spätawarenzeitliche Gräberfeld von Toponár. MAIU 6, 1976. (1977) 69–74., RF 25/1972/57 RF 26/1973. Az 1975-ben végzett leletmentő ásatás anya-

gát ld. BÁRDOS EDITH: Avar temető Kaposvár határában SMK 3. 1978, 13–65.

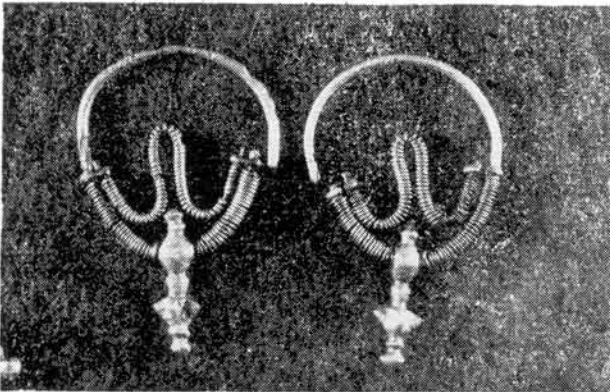
3. 1975-ben terepbejárás során, az épülő Kaposvár 61. sz. út E-i oldalán, egy kiszáradt vízmosásban a földből kilógó löcsontokat, s egy öntött bronz löszerszámot találtunk Decsi Gyulával, aki akkor az SMMI fa-restaurátora volt.

4. A területen mindössze 20–30 cm vastag, barnás humuszréteg volt, annak leszédése után a világossárga talajban (anyag) jelentkeztek a sírfoltok, ill. a sírgödrök metszetei, a magasabban fekvő csontvázaknál gyakran a koponya és az esetleg fejhez vagy lábhoz helyezett agyagedény sérült, hiányos volt.

kével díszítve. A bizánci típusú fülbevalók közé tartozik. Datálása (800–925) – a VIII. század végétől a IX. század végéig. Stare Mesto-ban a X. század első felében is megjelenik. Csehszlovákia, Ausztria területén is elterjedt.⁵ Ugyanez a forma aranyozott bronz kivitelben Pusztaberényben is megtalálható.⁶

Ugyancsak a bizánci típusú fülbevaló közé tartozik a *lunula formájú, függővel ellátott* (egy tagban öntött) bronz fülbevaló. Szép példány a 10. sz. leány-sír bronz, egytagban öntött, tekerceslt bronz dróttal díszített fülbevalópárja, melynek legközelebbi párhuzamait szintén szláv területeken találhatjuk meg (5. ábra). Kései típusú fülbevaló datálása X. sz. (900-tól) első fele Dostal szerint, Jugoszláviában a XI. században is előfordul.⁷

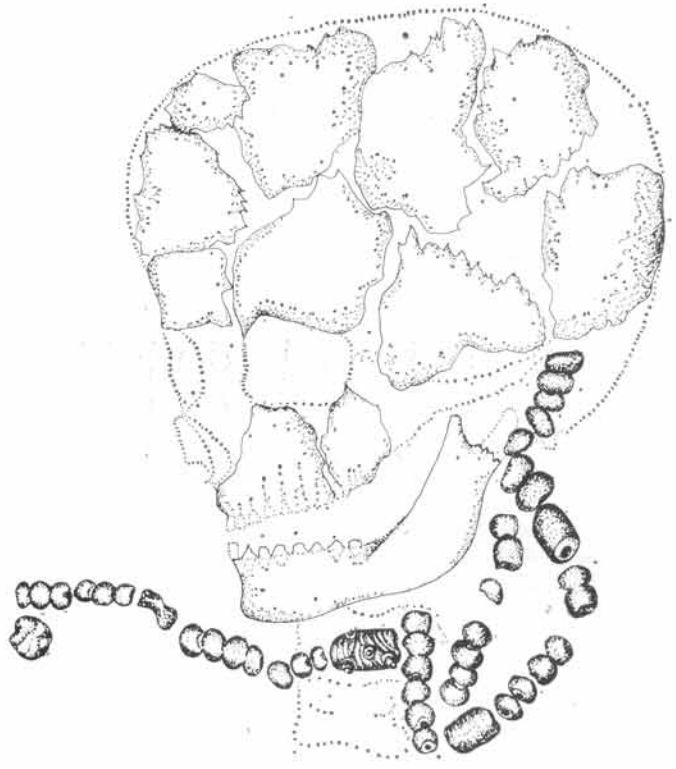
Gyöngysor 3 sírban fordult elő (8., 48., 59. sz. sírok) a gyöngyök között a késő avar kor jellegzetes

5. ábra: 10. sír fülbevalói (Fotó: Gözsy Gáborné)

5. Az alól középen piramisszerűen elrendezett háromgömbös díszítésű fülbevaló típus aranyozott változatai már korábban megjelenik, mint az ovális karika. KOVRIG ILONA; AH XL (1963). 143. o. Továbbélése a típusnak a IX. században is megtalálható.
– A sopronkőhidai temető 80. és 88. sírjának fülbevalói azonosak a K/61. úti IX. sz. temető 20., 21. sírjainak fülbevalóival. TÖRÖK GYULA: Sopronkőhida IX. századi temetője, Fontes Archaeologici Hungariae (Bp. 1973. 18.t. 5–11.)
– FRIESINGER, H.; AA 37 (1965) 101., 9. kép 1. (Eggendorf am Wagram 16. sír)
– MITSCHA-MÄRHAEIM, H.; Das Karolingische Gräberfeld von Sieghart Skirchen, N.O., und seine Bedeutung für die mittelalterliche Siedlungsgeschichte, AA 13 (1953) 21–39.
– KOROSEC J. P.; Predzgodovinsko in staroslovansko grobisce pri. Turnisca v blizimi Ptuja, Razprave III. (Ljubljana, 1953.); XXII.t. 37; 31. sír.
– JAN EISNER szerint 800 körül jelenik meg Morvaországban J. Eisner: Devinská Nová Ves. (Bratislava, 1952.) 283.
– V. HRUBY: Stare Mesto, Velkomoravské pohrebiste na Valach (Praha, 1955. 229–230. o. Abb. 41.)
– BORIVOL DOSTAL: Slovenské pohrebiste ze stre-

gyöngytípusával, a dinnyemag-gyönggyel nem találkozunk. A IX. században nyitott temetők uralkodó gyöngytípusai alkotják a gyöngysorokat – a többszörösen tagolt, rúd alakú gyöngyök kék, zöld, sárgás és feketés színezéssel, lapított gömb alakú üveggyöngyök és a gazdag színezésű *millefiori* gyöngyök (henger alakúak). A 48. sz. sír gyöngysora szép példánya

6. ábra: 48. sír gyöngysora (Rajz: Bajókné Sótönyi Mária)

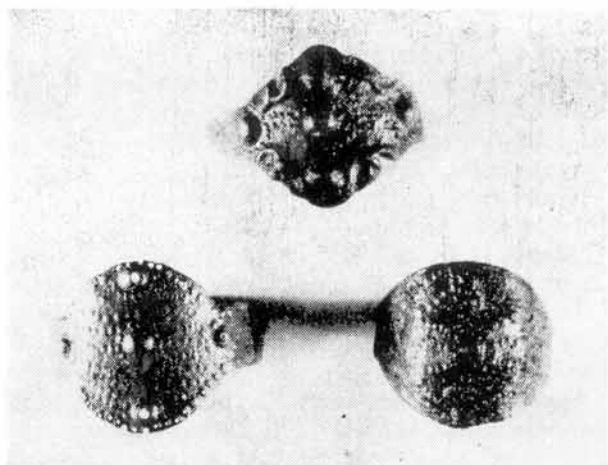
- deni doby hradistni, Na Morave (Praha, 1966. p. 35. Abr. 2, 3–4.) (IX. század II. fele.)
6. A pusztaberényi avar temetőben, sz. sírban biconicus agyag orsógömbbal együtt. (Bárdos Edith leletmentése 1978. A feltárt 37 sír feldolgozása folyamatban.) Rég. Füz. 32. (1979) 72. o.
7. V. HRUBY: Stare Mesto . . . , 84.t. 17–18.
B. DOSTAL: Slovenske pohrebiste . . . , 1966. p. 40.
BOHUSLAV CHROPOVSKY: Slovenské pohrebisko v Nitre na Lupke SIA X–1, 1962. 221. old. Abr. 20. (22–23) – egy tagban öntött típus.
A. TOCIK: Flachgräberfelder aus den IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei (I.) S1 A XIX–I, 1971. Taf. LI. (1–4.) Hurbanovo 72. sz. sírjában 1 pár, a mi példányainkhoz hasonló, egytagból öntött, de nem tekerces fülbevaló, millefiori- és rúd-gyöngyökből álló gyöngysorral és bikónikus orsógömbbal együtt fordul elő. Ugyanennek a fülbevaló típusnak díszitettebb változata uo. Taf. LV. 12. (Ondrochov I. lelőhelyről.) Aranyozott ezüst, filigrán díszítésű, félholdal és szőlőfürtös csüngővel ellátott típusok szerény utódja a temetőnk 10. sz. sírjának vékony bronz szállal tekerceslt fülbevalója. Előzményként ld. Alsógellér (Holiare) fülbevalóját – JAN DEKAN: Moravia Magana, Bratislava, 1980. 107. kép.

a IX. századi gyöngydivatnak. A kettes, hármas, négyes tagolású rúdgyöngyök között lévő 2 millefiori henger alakú gyöngy uralkodó színei a piros, kék, sárga és zöld (6. ábra) (III. tábla). A gyöngysor csaknem pontos mása – és időben is azonos – a sopronkőhidai temető 88. sírjának gyöngysorának.⁸

A IX. századi temetők két gyöngytípusa – a millefiori és a rúdgyöngy – a Dunántúl területéről IX. századi temetőkből ismert – Keszthely – Fenékpusztá,⁹ Letenye,¹⁰ Sopronkőhida,¹¹ Zalavár,¹² Révészút,¹³ Rezes,¹⁴ Kövecses,¹⁵ Balatonberény,¹⁶ de úgy is, mint a Dunától K-re eső területek X. századi temetkezések mellékleteként is felbukkan. (Berettyóújfalu,¹⁷ Kecskemét,¹⁸ Pilin¹⁹ stb.)

A női sírok másik ékszerlelete a *rombikus fejű pántgyűrű*. Temetőnkben ennek a IX. századra jellemzőnek tartott ékszernek 3 díszes változata fordult elő, trébelt díszítéssel (7. ábra, 10., 22., 23. sz. sírból – I–II. tábla). A típus dunántúli, IX. századi lelőhelyei a millefiori gyöngyökével állítható párhuzamba,²⁰ az egyes változatok szórványosan később avar kori sírokban már megjelennek.²¹ Újabb összefoglaló jellegű művek bemutatják a Morva területre,²² Ausztria területére²³ s Jugoszlávia területére²⁴ jellemző hasonló leleteket.

Mindössze két sírban (10., 56. sír) fordult elő *füles öveggomb*, mely szintén az ékszerek közé sorolható.

7. ábra: Bronz lemezgyűrűk 10., 22., 23. sz. sírból
(Fotó: Gózszy Gáborné)

Példányaink (I. és IV. tábla) zöldecs áttesző üvegből készültek, bronz füllel ellátottak. Ilyeneket ismerünk a zoboraljai²⁵ temetőből, valamint Stare Mesto,²⁶ Keszthely–Fenékpusztá,²⁷ Sopronkőhida²⁸ stb. IX. századi temetőiből.

Ugyancsak női és leány sírok lelete a *tojás* is: a temető 35. sírjában fordult elő. Ebben a sírban találtunk *tarsoly* tartalmaként római *kisbronzokat* és római *üvegtöredékeket* (II.t.). Avar női sírokban is gyakran találkozunk ilyen lényegtelennek tűnő üveg-

8. TÖRÖK GYULA: Sopronkőhida IX. századi temetője (Fontes Archaeologici Hungariae) Bp., 1973. 18. t., 5–11., 88. sz. sír leletanyaga – a fülbevalók is azonosok a Kaposvár 61. sz. út menti IX. századi temető 20., 21. sz. sírjainak fülbevalóival.
9. Á. CS. SÓS: Die Slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert. München, 1973. Taf. 19, 2. (gyöngysor Keszthely–Fenékpusztáról). Ua.: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Keszthely–Fenékpusztá. Acta Arch. Hung. XIII. 1961. 247–305., LVIII.t.5. (millefiori és rúdgyöngyökből gyöngysor), LVII.t.4. (Grab 20.) rúdgyöngy.
10. H. KERESZÉNYI EDIT: IX. századi sírok Letenyén. FA. 24. (1973) 135–51.
11. TÖRÖK GYULA, i. m. 8.t.2. (25. sír), 13.t.6. (59. sír), 18.t.10. (88. sír), 22.t.12. (107. sír), 23.t.1. (110. sír – csak rúd-gyöngyök), 24.t.7. (115. sír – 1–2 rúd-gyöngy és lapított gömb alakú gyöngyökből álló gyöngysor), 25.t.21. (130. sír – lapított gömb alakú gyöngy).
12. Á. CS. SÓS, 1973. Taf. 19. 1. és ua. 1963. Die Ausgrabungen Géza Fehérs im Zalavár, Bp., 1963. XLVIII.t.4.
13. CS. SÓS ÁGNES: Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen von ZALAVÁR–RÉCÉSKÜT im den Jahren 1961–1963 = AAH 21, 1969. 40. sír, XXXVII.t.7.
14. ZALAVÁR–REZES 1981–82. évi feltárás, publikálatlan, Cs. Sós Ágnes szíves szóbeli közlése.
15. ZALAVÁR–KÖVECSES, 1976–78. évi ásatás, kiadás alatt, Cs. Sós Ágnes szíves szóbeli közlése alapján.
16. BALATONBERÉNY (millefiori gyöngyök) – Cs. Sós Ágnes, 1973. 144. o. említve gyöngy, valamint az 1957-es Kovrig Ilona ásatása 1905. évi ásatásra uo. hivatkozás.
Kuzsinszky Bálint: A Balaton környékének archeológiája, 1920.

17. BERETTYÓÚJFALU – J. Hampel (1905) III.417.t.14, 18.
18. KECSKEMÉT – J. Hampel (1905) III.378.t.8–9.
19. PILIN: J. Hampel (1905) III.525.t.3. (69. sír)
20. ZALAVÁR–REZES – Cs. Sós Ágnes 1981–82. évi ásatása, Fenékpusztá, Keszthely (Kovrig-féle ásatás) – a publikációig ismert analógiák. Az 1965–1973 között ismert lelőhelyeket a Kárpát-medencére és környékére ld. Á. Cs. Sós, 1973. 120. old. Abr. 36.
21. A típus avar kori „lőzményeire” ld. KOVRIG ILONA: Újabb kutatások a keszthelyi avar kori temetőben. AÉ 1960. 136–168.
ILONA KOVRIG: Das aweranzzeitliche Gräberfeld von Alattyán, Bp. 1963., valamint Cs. Sós Ágnes–Salamon: Early Medieval Cemeteries at Pókaszepetk (kiadás alatt) – Cs. Sós Ágnes szíves ismertetése.
22. BORIVÓJ DOSTAL: Slovanska pohrebiste ze sredni doby hradistni na Morave, Praha, 1966. 56–58. old. Abr. 12. (rajzos tábla).
23. HERWIG FRIESINGER: Studien zur Archäologie der Slawen in Nieder-österreich I–II. Wien, 1971–74. I. kötet, 96. old.
24. JANKO BELOSEVIC: Materijalna kultura Hrvata od VII. do IX. stoljeca, Zagreb, 1980.-a lelet típus részletes tárgyalása 93–95. o. A mi temetőnk trébelt lemezgyűrűhöz hasonló díszítésű példányok ld. XXXVI.t.12, 12/a (Nin-Zdrijac, 54. sírja), s ugyanarról a lelőhelyről a 104. sír gyűrűje (XXXVII.t.12. díszítetlen), 12. (domborított), valamint a XLIII.t.32,33. lelet).
25. CHROPOVSKY: Pohrebisko z 9–10. storocia v Nitre pod Zoborom S1 A XXVI–1, 1978. 99–111. o.
26. V. HRUBY: (1955) 26.t.4–5., 55.t.14–15.
27. CS. SÓS ÁGNES (1961), LIV.t.4.
28. TÖRÖK GYULA: Sopronkőhida ..., 17.t.11., valamint ZALAVÁR–RÉCÉSKÜT (Cs. Sós Ágnes: 1969), XXXVII./6.

töredékekkel: nyakláncra felerősítve, vagy tarsolyban őrizték. Elképzelhető, hogy talizmán szerepük volt²⁹ (ld. Sopronkőhida 68. sz. sírja). A római pénzek gyakori leletei az avar kori síroknak is – nyakláncra felfűzve, tarsolyban hordva,³⁰ Zamárdiban szájba helyezve is előfordul.³¹

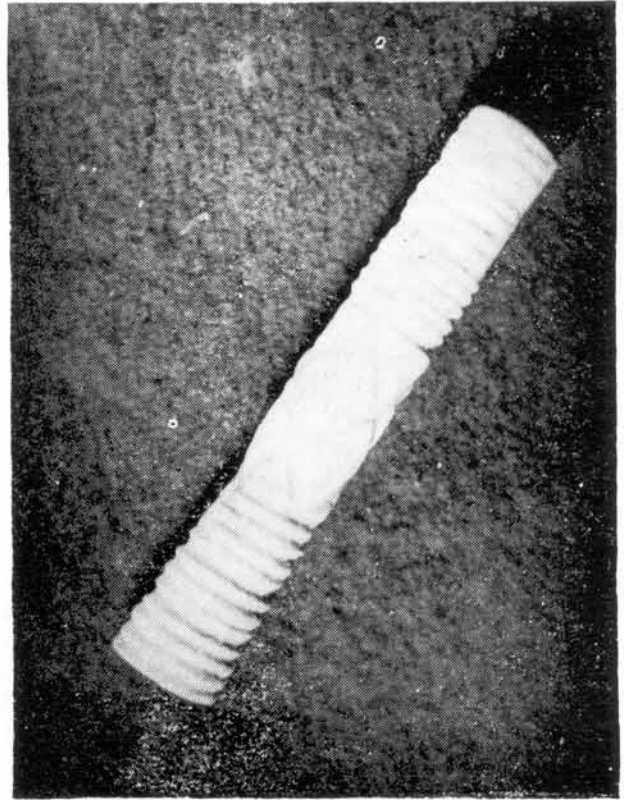
A női sírok jellegzetes melléklete az *orsógomb*. Temetőnkben 4 sírban fordul elő (20., 22., 51., 83. sz. sírokban). A 22. sz. sírban 2 db is volt. Valamennyi orsógomb korongon készült, a 83. sz. sír példánya kivételével kettős kúp alakúak. A 20. sír orsógombja bekarcolt díszítésű, a többi díszítetlen felületű. (I., IV., VI. tábla.)

A másik jellegzetes melléklettípus, a *csont tűtartó* csak egy sírban (68. sír) fordult elő, belsejében szövetmaradvány, a beleszúrt *vastűk* maradványával. Esztergályozott díszítése a későavar temetők legszebb példányaival vethető egybe (8. ábra, V. tábla).³²

Női ill. leány sírokból származó leletek még a *vasláncvért* maradványok (szintén tarsoly tartalmaként, 10. és 35. sírokból – I–II. tábla), *bronz csörgő*³³ (feltehetően a 82. sz. sírből származik, VI. tábla). *Csíholó* és *kovakő* férfi és női sírokban egyaránt előforduló melléklet.³⁴ Temetőnkben 2 sírban fordult elő – a 35. sz. leány sírban (II. tábla), valamint a 33. sz. férfi sírban (II. tábla). Vascsat mindössze 2 sírban volt, a 64. és 67. sz. sírokban, az utóbbiban 2 db volt (IV. tábla).

A férfi sírok leletei között nincsenek kiemelkedő, „rangos” típusok (mint pl. sarkantyú), jellegzetes leletek a nagyméretű, széles pengéjű *vaskés*.

A *vaskés* szintén előfordul férfi és női sírokban egyaránt. A temető 14 sírjában találtunk *vaskést* a váz mellett. A női sírok kései általában kisebb méretűek, érdemes megemlíteni a kések síron belüli helyét, ill. a sírba helyezés módját. Mint a sopronkőhidai temetőben, itt is gyakori jelenség, hogy a kést nem a jobb vagy bal kéz mellé helyezték, hanem a

8. ábra: Esztergályozott csont tűtartó (68. sír) (Fotó: Gózsy Gáborné)

nagyobb méretűek a felkarcsontok külső vagy belső oldalán, könyök tájékán találjuk, gyakran hegyével felfelé (pl. 23., 42., 43., 50., 51., 72., 83. sz. sírok esetében). Összehasonlítva az azonos korú és hasonló anyagú sopronkőhidai temetővel: a temető 50 sírjában (feltárt sírok száma 145) volt *vaskés*, és 24 eset-

29. TOROK GYULA, i.m., 53. old. (68. sírban kék üvegtöredék) ZAMARDI, RÉTI-FOLDEK, 1981. évi feltárás 100. sírjában VII–VIII. századi típusú üvegyöngyök között, az 1982. évi feltárás során a 205. sírban kora avar dudoros gyöngyök között római üveg peremtöredéke felfűzve.
30. TOROK GYULA: Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert. AH XXXIX (1962) – 268. sírban római pénz zöld üvegtöredékekkel együtt. J. Hampel (1905) 186.t.16 (Regöly 12. sír), 211.t.5 (Czikó 193. sír). Kaposvár 40-es örházi avar temető 16. sírjában átfúrt római bronz érem (SMK 3. 52. o. 16. sír) valamint a 43. sírban (SMK 3. 56. o.).
31. A ZAMÁRDI AVAR TEMETŐBEN több sír tartalmazott egyrészt átfúrt, gyöngyök közé felfűzött római kisbronzot, vagy tarsolyban fordul elő (pl. 65. sír) 1980. évi feltárás (137. sír) gyermek, kora avar dudoros gyöngyök között átfúrt római kisbronz (1981. évi feltárás), 250. sír – kettős temetkezés – II. germán állatstílusú fogazott aranyozott bronz övveretek kíséretében – átfúrt római kisbronz (valószínűleg tarsolyból) 1982. évi

feltárás, 1983-ban a 444. sz. leány sírban egyrészt nyakcsigolyákon csurgatott gyöngyök között átfúrt veret (római) – másrészt egy római kisbronz a szájban (halotti obulusként).

32. ERDELYI ISTVÁN: Az avar kori csontmegtűnkálás néhány kérdéséről AÉ 1956. 49. o.
33. A bronz csörgők nagy számban kerültek elő avar temetőnkben, s egészen a X. századig megtaláljuk ezt a lelettípust.
– A közeli késő avar temető (Kaposvár 40-es örház) bronzcsörgőivel azonos a mi példányunk. (SMK 3. 52. o. 18. sír, 55. o. 36. sír, 56. o. 43. sír, (2 db bronz csörgő), 59. o. 48. sír.
– A bronzcsörgőkkel kapcsolatban 101. Vána, Z. Sla 2 (1954) 60. o.
– TOROK GYULA, Sopronkőhida, 109. sír.
– SZÓKE BELA, Régészeti Tanulmányok T. (1962). 59–61. o.
– CS. S. Á. AAA XIII. (1961.) 268. o.
34. Cs. Sós Ágnes, 1961 Keszthely–Fenekpuszta avar csíholói, valamint SMK 3. 44. o. 3. sír.

ben a karcsontok külső vagy belső oldalán, könyökénél – az általánostól eltérő helyen voltak a kések.³⁵

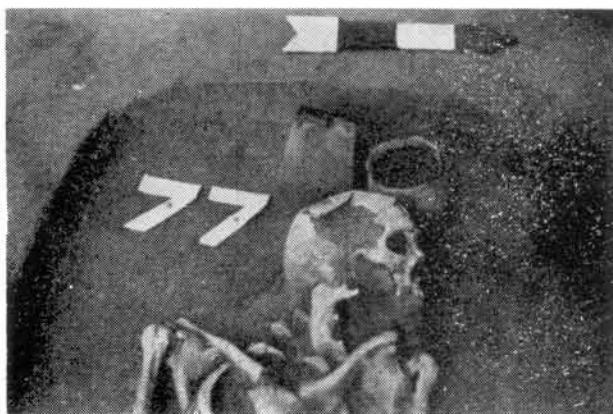
A Jan Eisner, Szőke Béla által már idézett forrásadat szerint³⁶ egy 900 körüli cseh fejedelem kíséretét késsel ellátott harcosok alkották. Török Gyula véleményével egyezően, a mi temetőnkben előforduló nagyméretű, egyélű, egyenes hátú, széles pengéjű vaskések, legalább is részben, ezek közé a harcikusok közé sorolhatók (azaz esetenként hasonló funkciót tölthettek be)³⁷ (9. ábra, 43. sz. sír).

9. ábra: 43. sír – vaskés a bal felkarcsonton (Fotó: Bárdos Edith)

A temető feltárása során viszonylag kis számban találtunk edényeket. A feltárt 87 sír közül mindössze 18 sírban volt edénymelléklet – 17 sírba agyagedényt, egy sírba pedig favödrt helyeztek (ez utób-

35. A sopronkőhidai temető 24 sírjában felkar, alkarcsontok mellett, alatt, felett, könyök tájékán – tehát a hagyományos, avar temetőnkben megszokott helytől eltérő helyen fordultak elő a kések (13., 19., 23., 33., 38., 50., 51., 54., 59., 62., 63., 72., 76., 78., 79., 80., 86., 88., 91., 101., 123., 130., 138., 142. sz. sírokban).

10. ábra: 77. sz. sír – edény a fejnél (Fotó: Bárdos Edith)

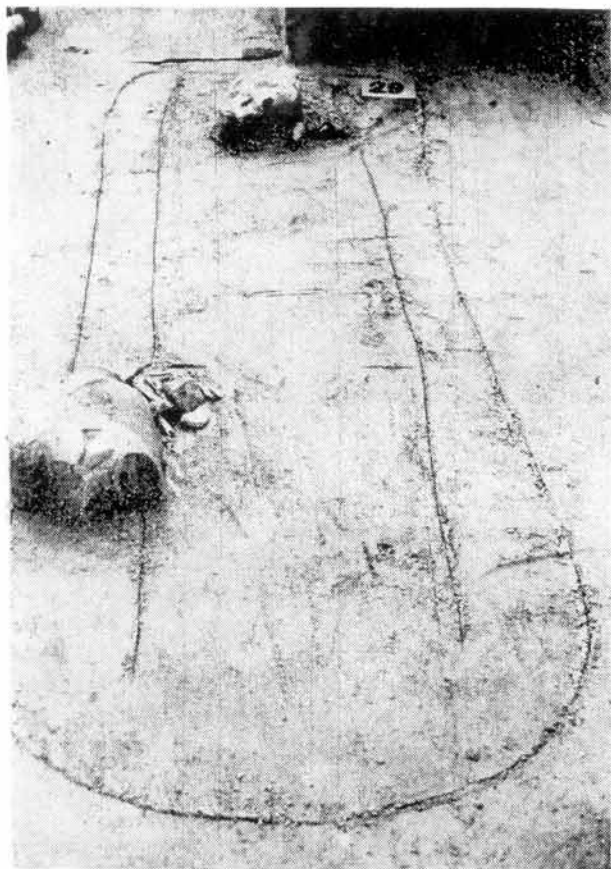

11. ábra: 69. sír – edény a lábfejnél (Fotó: Bárdos Edith)

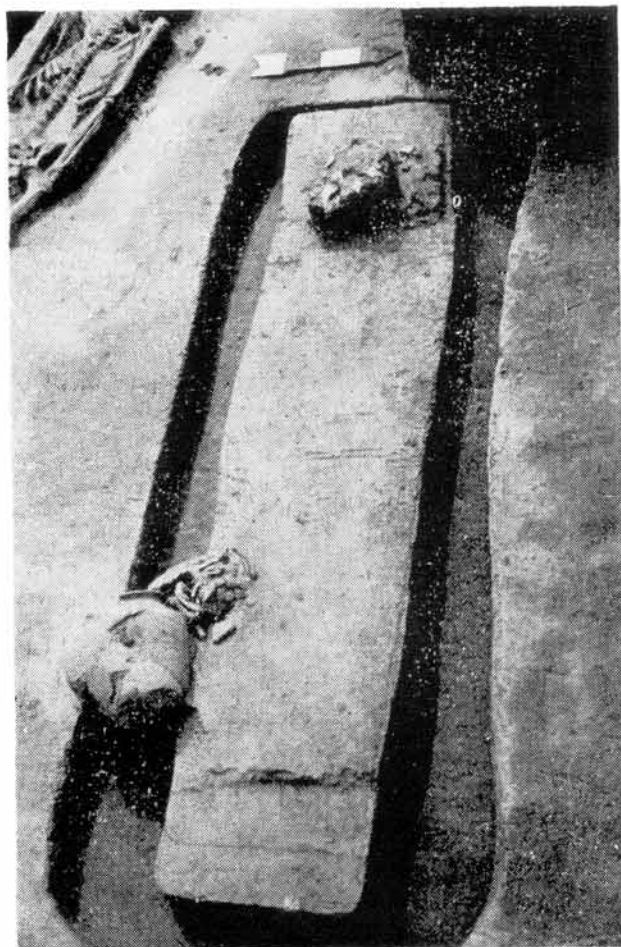
bi a 72. sz. sír). Edényt tartalmazó sírok: 2., 9., 14., 15., 17., 29., 35., 36., 51., 52., 53., 56., 62., 64., 66., 69., 77. sz. sírok). Az edényeket fejnél vagy lábnál találjuk (10., 11. ábra). Általában a koporsóba helyezték az edényt (amennyiben koporsós volt a temetkezés) – egyedül a 29. sz. koporsós sírnál figyelhető meg, hogy a fazekat a koporsóra helyezték (12., 13. ábra). A 72. sírba a jobb lábfejre helyezték a favödrt, amelyből csak a vasabroncs töredékei maradtak meg – szántás következtében sérült, s nem rekonstruálható a vödör (14. ábra).

A temető kerámiája anyagát, formáit, készítési módját, díszítési motívumait illetően egységes képet mutat. Valamennyi kézi korongolású, kisebb és nagyobb méretű fazekak. Felületük a szokásos motívumokkal: vízszintes és hullámvonal kötegekkel, bekarcolt szabálytalan hullámvonalakkal, némelyek vál-

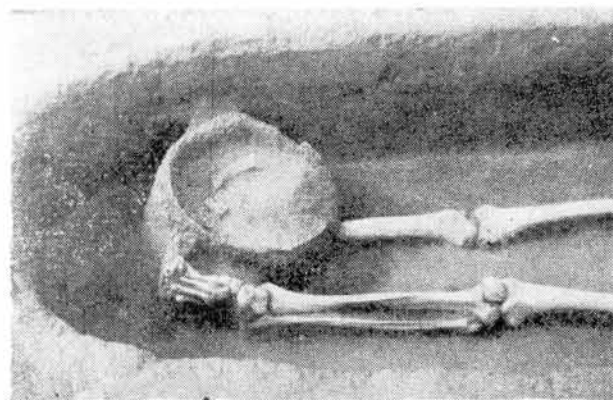
36. SZŐKE BÉLA: IX. századi sírok Sopronkőhidán (Soproni Szemle, 1955. 62. o. JAN EISNER: Devinska Nova Ves, Bratislava, 1952.

12. ábra: 29. sír- és koporsómetszete (Fotó: Bárdos Edith)

13. ábra: 29. sír – bontás közben (Fotó: Bárdos Edith)

14. ábra: Favödör vasbronz maradványa – 72. sír (Fotó: Bárdos Edith)

lukon ill. peremük alatt függőlegesen lenyomkodott mintával, vagy csak 3 vízszintes bekarcolt vonallal díszítettek. Anyaguk általában homokszemcsékkel, apró kavicsal soványított, vagy csillámos anyaggal kevert, s viszonylag jól kiégetettek. Barnás-vöröses, barnás-szürke, vöröses sötétszürke színűek. Méreteik különbözőek, bár többnyire kisebb fazekak – a 29. sír edénye kivételével, amely világosszürke és 20 cm magas.³⁸ A 9. sír edény peremének belső felületét függőleges bevagdalások díszítik. Négy edény alján (14., 17., 51., 77. sírok) fenékbélyeg van.³⁹

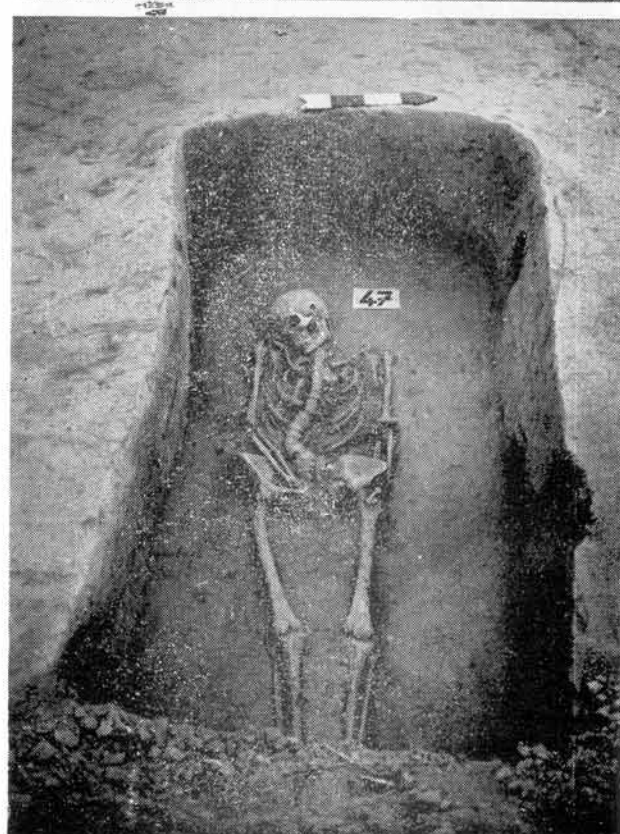
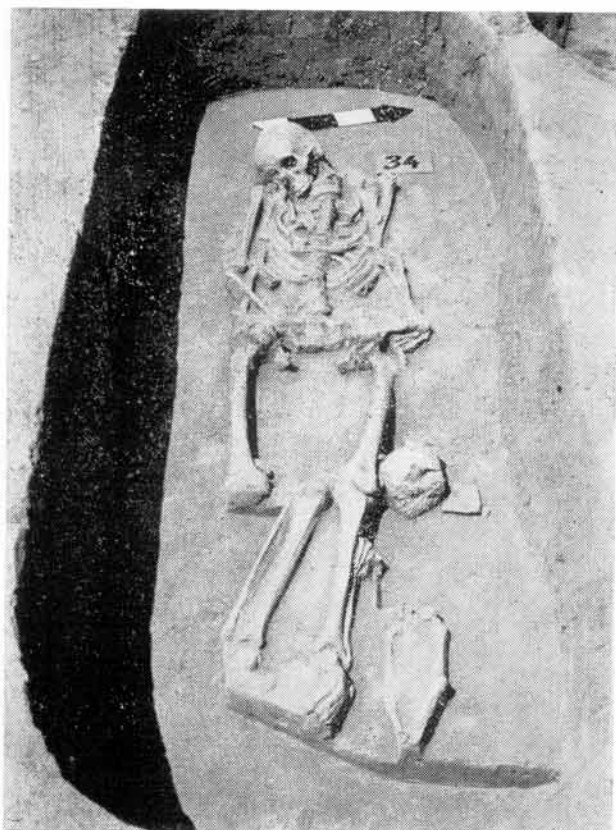
A temető kerámiaanyaga egységes, teljesen beilleszkedik a IX. századi fazekasművesség eddig ismert anyagába.

37. Török Gyula: 1973., 45. o.

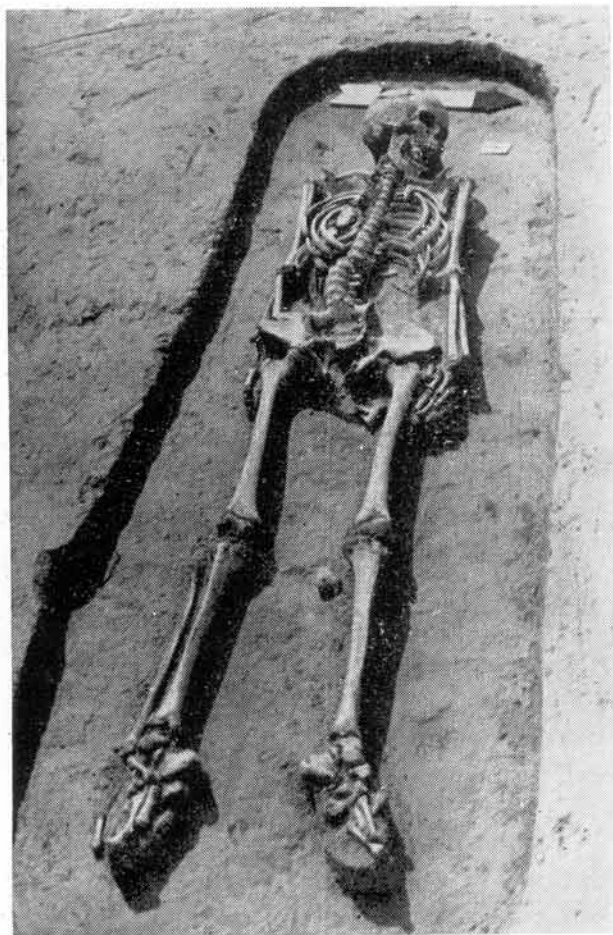
38. A 29. sír esetében biztonsággal állíthatjuk, hogy az edényt a koporsón kívül helyezték a sírba. Tomka Péter a sopron–présháztelepi IX. századi temetőben is arra a következtetésre jutott, hogy az edények egy részéről biztonsággal megállapítható, hogy a koporsón kívül álltak. Arrabona 11 (1969.) 59–90. o.

39. Fenékbélyeges edények a temetőben: a 17., 51., 77. sz. sírok edényeinek alján kidomborodó egyenlő szárú

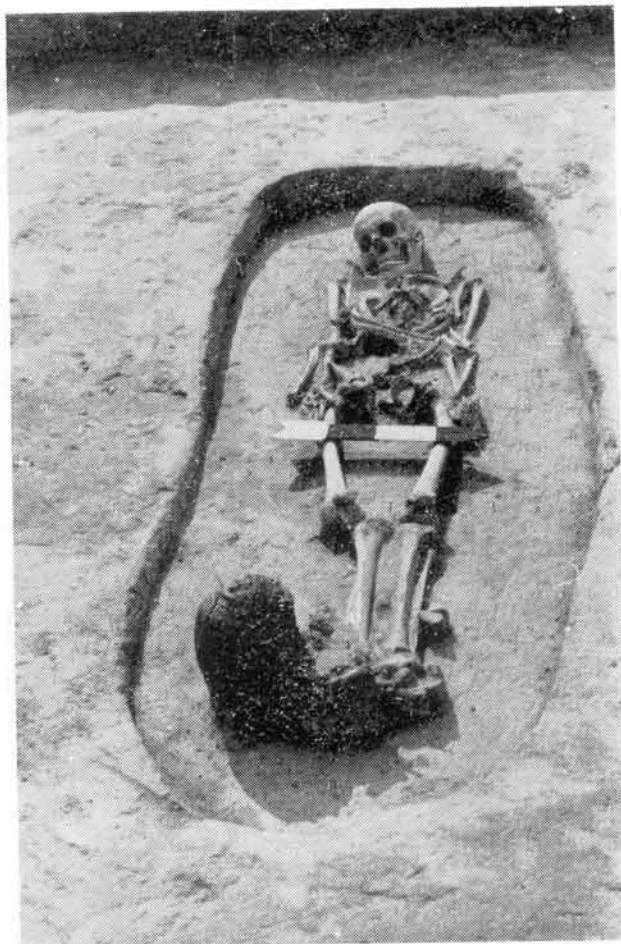
kereszt alakú fenékbélyeg, a 14. sz. sír edényén szintén kidomborodó, szabályos négyszögben egyenlő szárú kereszttel 4 mezőre osztott fenékbélyeg. Az 53. sz. sír edényének fenékén közepén kis kör alakú kidomborodás, az 54. sz. sír edényén pedig hasonló kör alakú bemélyedés van, a kerék tengely helye. A fenékbélyegek hasonlóak a sopron–présháztelepi temető edényeinek fenékbélyegeihez.

15. ábra: 34., 42., 43., 47. sír

16. ábra: 5. sír (Fotó: Bárdos Edith)

17. ábra: 16. sír – edény a lábánál (Fotó: Bárdos Edith)

A temető leletanyaga alapján annyi állapítható meg, hogy a temetőhöz tartozó népesség az avarok feletti frank győzelem után keletkezhetett, a IX. század második felében. A temetőt a kis lélekszámú telep rövid ideig használta, amíg magyar népesség nem érkezett a területre.⁴⁰ Az embertani anyag vizsgálata még hátravan, ennek eredményétől várható a „IX. századi népesség” közelebbi meghatározása.*

IV. AZ EDÉNYEK LEÍRÁSA

1–2. sír között: (félíg kiszántva került elő, feltehetően a 2. sz. sírhoz tartozott); barnás-vöröses színű, korongolt, homokszemcsékkel durván soványított, rücskös felületű, öblös, kihajló peremű fazék. Vállától kb. a fazéktest közepéig 3 pár kettős párhuzamos, vízszintes bekarcolás díszíti. A díszítő sávok közötti távolság kb. 1,5–2,5 cm. Az edénynek csak a fele volt meg, a többi kiegészítés.

40. Somogy megye területét a X. sz. folyamán szállta meg a honfoglaló magyarság. GYÖRFFY GYÖRGY: Kaposvár az Árpád-korban. Kaposvár, 1975. 65. o.

* Ezúton köszönöm meg Cs. Sós Ágnes lektori munkáját,

M=14,5 cm száj d=11 cm fenék d=7,7 cm öblös-ség=13 cm

9. sír: Barnás-szürkés, korongolt, kihajló peremű fazék. A perem belső felülete ferde bevagdolásokkal díszített. Vállán fésűs hullámvonalköteg, alatta vízszintes vonalköteg.

M= 16 cm száj d=10 cm fenék d=8 cm öblös-ség=14 cm

14. sír: Vöröses színű, csillámos anyaggal erősen soványított, korongolt, kihajló peremű fazék. Nyakán, közvetlenül a perem alatt sűrű, függőleges bevagdolásokkal, vállán szabálytalan hullámvonalköteggel, majd vízszintes vonalköteggel, s ismét hullámvonalköteggel díszített. A díszítést az edény alsó harmadánál körbefutó kettős vízszintes bekarcolt vonal zárja. Az edény alján fenékbélyeg (kidudorodó négyszög, mely négy mezőre osztott).

M=14,4 cm száj d=10 cm fenék d= 7 cm öblös-ség=11,5 cm

szakmai tanácsait, s hogy rendelkezésemre bocsátotta általa ásott lelőhelyek közöletlén adatait, melyekre jelen cikkben hivatkozom.

15. *sír*: Barnásszürke színű, csillámos anyaggal soványított, kihajló peremű fazék, fenéke felé erőteljesen összeszűkülő, korongolt. Egyenletesen, jól korongolt, szabályos forma. Pereme alatt alig bemélyített ketős bekarcolt vízszintes vonal. Vállát szintén alig bemélyített két hullámköteg díszíti, majd vízszintesen körbefutó csigavonal fut körbe. A fazék alsó harmada díszítetlen.

M=16,6 cm száj d=9,5 cm fenék d=6,8 cm öblőség=13 cm

17. *sír*: Egyenletlenül kiégetett – egyik oldala sötétszürke, máshol vöröses színű –, korongolt, kihajló peremű, nyújtott testű fazék. Anyaga soványított. Pereme alatt alig bemélyített vízszintes párhuzamos vonal fut körbe. A fazék felső részét hol egymást érintő, majd metsző hullámvonalak díszítik. Alján fenékbélyeg – kidudorodó, egyenlő szárú, kereszt alakú.

M=18 cm száj d=11 cm fenék d=8,5 cm öblőség=14 cm

29. *sír*: Világosszürke, homokszemcsékkel és csillámos anyaggal soványított, kihajló peremű fazék, jól korongolt. Vállán vízszintes vonalköteg, majd egy fésűs hullámvonalköteg fut körbe. Ismét 3 vízszintes vonaldíszítés, s ismét hullámvonalköteg. Az edény felületének középső részét, ill. harmadát 2 nagyobb hullámközű vonalköteg díszíti – egy vízszintes vonalköteg zárja a díszítést. A fazék alsó harmada díszítetlen.

M=20 cm száj d=18 cm fenék d=12 cm öblőség=20 cm

35. *sír*: Kisméretű, kézzel formált, kicsit szabálytalan formájú edényke, felhúzott, alig kihajló peremmel. Az edény vállát egy alig bemélyített, szabálytalan, bekarcolt vízszintes vonal díszíti, a vonal alatt és felett egy-egy sáv függőleges benyomkodott vonalak díszítik. Anyag erőteljesen szemcsés.

M=11,5 cm száj d=9,4 cm fenék d=8,8 cm öblőség=11,5 cm

36. *sír*: Vöröses színű, csillámos anyaggal és mészszeremcsékkel soványított, kisméretű edényke. Az edény vállán alig bemélyített ferde, benyomkodott díszítés látható.

M=9 cm fenék d=6 cm száj d=10 cm öblőség=11 cm

51. *sír*: Vöröses színű, korongolt, hordó alakú, kihajló peremű, kisméretű edény. Vállán 3 sor, körbefutó bekarcolt, szabálytalan hullámvonal díszítés. Az edény alján kidudorodó, egyenlő szárú, kereszt alakú fenékbélyeg.

M=12,8 cm száj d=9,3 cm fenék d=7,2 cm öblőség=11 cm

52. *sír*: Barnás színű, szemcsés, rossz minőségű anyagból, rosszul égetett, korongolt, kihajló peremű fazék. A vállrészt 2 bekarcolt hullámkötegsor díszíti, majd kb. a fazéktest középvonalánál egy vízszintes vonalköteg zárja le.

M=14,4 cm száj d=11 cm fenék d=8,2 cm öblőség=12 cm

53. *sír*: Vöröses színű, finom szemcsés homokkal, csillámos anyaggal soványított, korongolt fazék maradványa – felső része (1/3-a) hiányzik – a szántás következtében megsemmisült. Az edény kb. vállrészét 2 eléggé bemélyített hullámvonal díszíti.

Mérhető m=12,8 cm fenék d=9 cm öblőség=13 cm

56. *sír*: Szántás következtében sérült edény töredékei, nem állítható össze teljesen. Szürke, rossz minőségű agyagból készült. Vállát 2–3 alig bemélyített hullámvonalköteg díszíti.

M=– fenék d=7 cm öblősége=kb. 11 cm

62. *sír*: A szántás által szétfúzott fazék töredékei. Vöröses-barna színű, szemcsés anyagú, rosszul égetett, deformált fazék töredékei. Pereme kihajló – a perem alatt egy bekarcolt vízszintes vonal fut körbe.

M=– száj d=kb. 12 cm fenék d=10 cm öblőség=kb. 15 cm

64. *sír*: Vöröses-szürkés színű, nyújtott, kihajló peremű, korongolt fazék. Anyaga kavicszemcsékkel erőteljesen soványított, pereme alatt kezdődően vállát három eléggé szabálytalan, körbefutó hullámvonal díszíti. A fazék alján közepén (homorú) bemélyedés – a keréktengely helye.

M=17,8 cm száj d=12,5 cm fenék d=8 cm öblőség=13,5 cm

66. *sír*: Szántás által megsérült kisméretű edény 9 töredéke (perem és oldaltöredékek). Vöröses színű anyagból készült, korongolt, kihajló peremű, kisméretű fazék. A vállrészt 3 bekarcolt hullámvonal díszíti.

M=kb. 11 cm

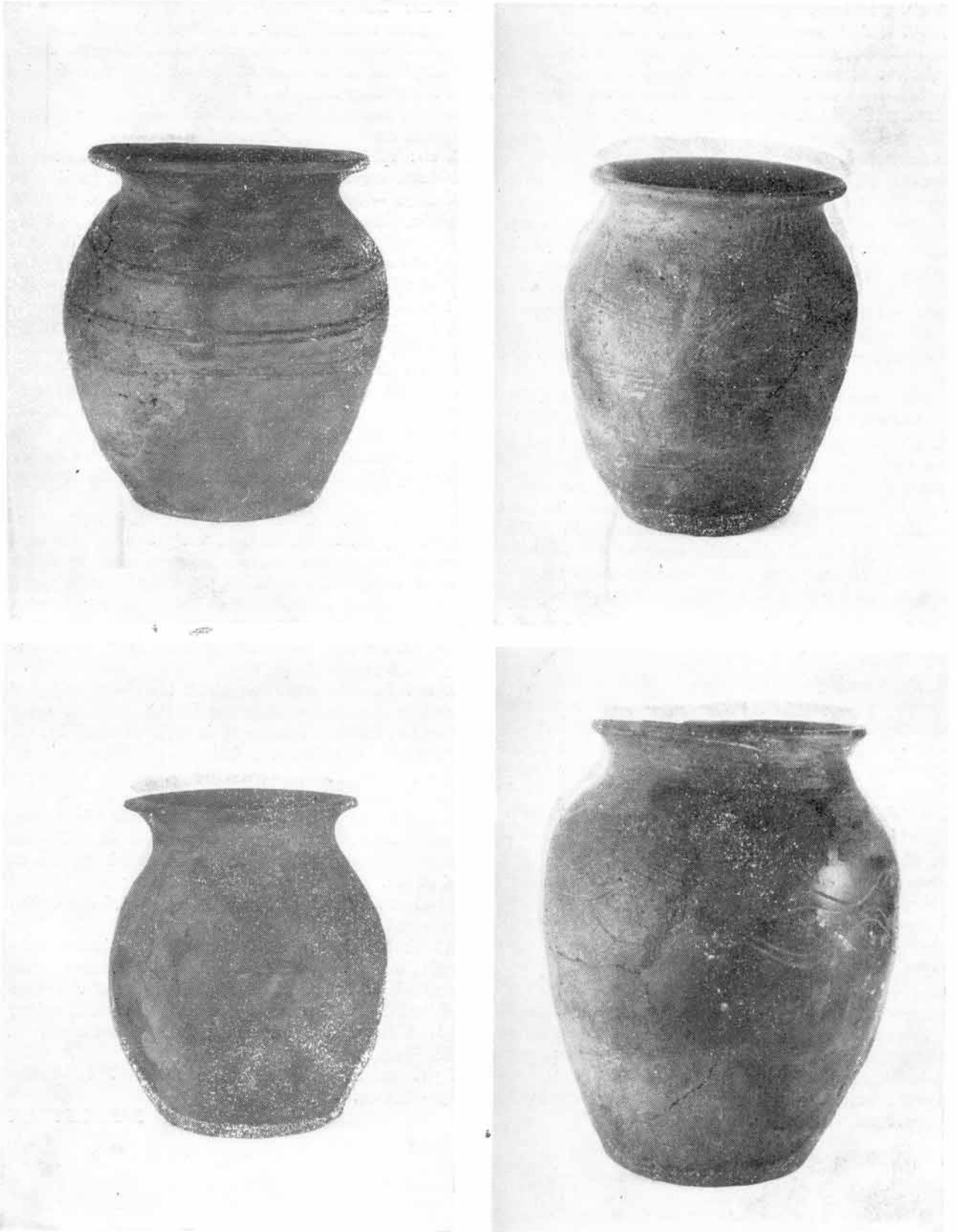
69. *sír*: Korongolt, vöröses-szürkés színű, kihajló peremű fazék. Anyaga homokszemcsével és csillámos anyaggal soványított. Vállát 3 bekarcolt hullámvonal díszíti.

M=15 cm száj d=10,5 cm fenék d=8,5 cm öblőség=12,5 cm

77. *sír*: Sötétszürke színű, homokszemcsével durván soványított kisméretű fazék. Vállán 2 sorban ferde benyomkodott vonalakkal díszített, majd 2 vízszintes bekarcolt, szabálytalan vonal fut körbe. Az edény alján kidomborodó, egyenlő szárú, kereszt alakú fenékbélyeg.

M=11 cm száj d=11,8 cm fenék d=7 cm öblőség=12,5 cm

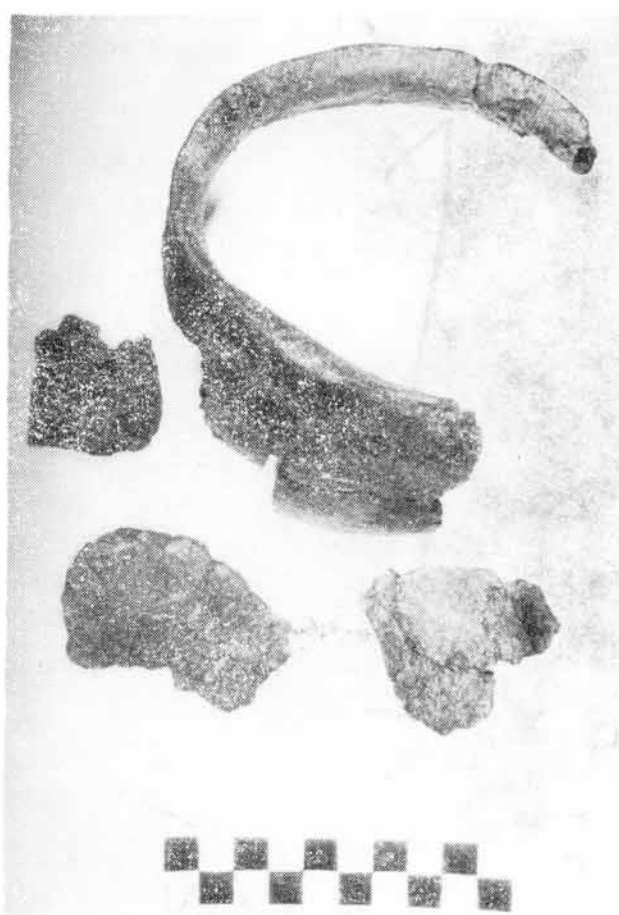
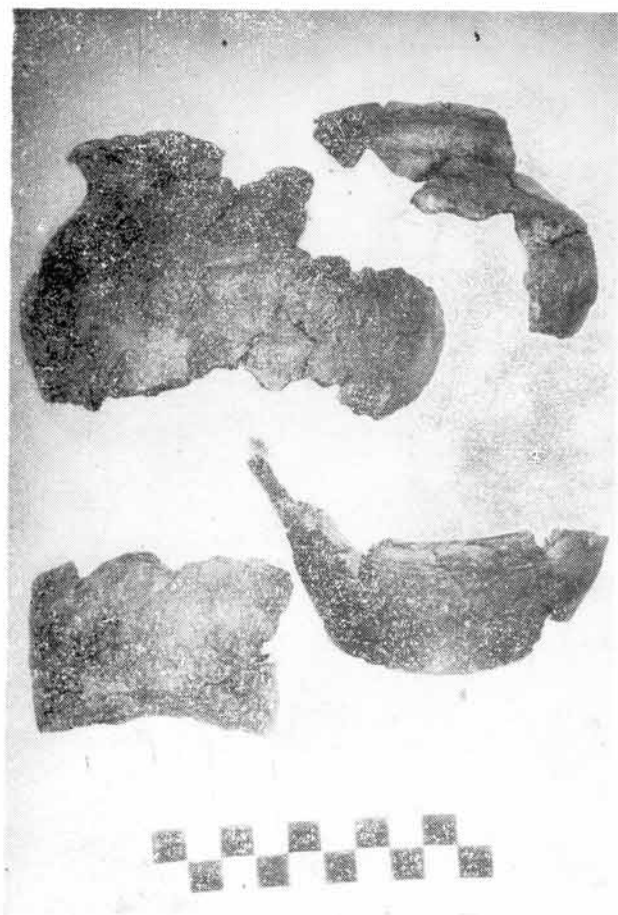
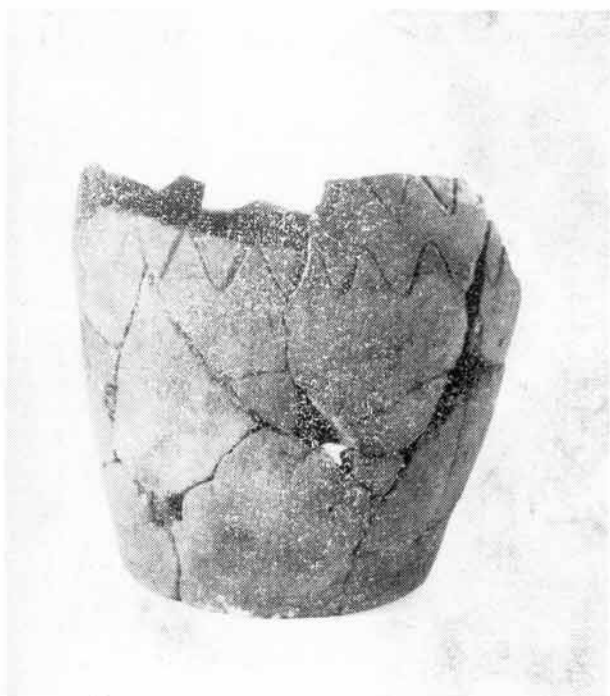
BÁRDOS EDITH

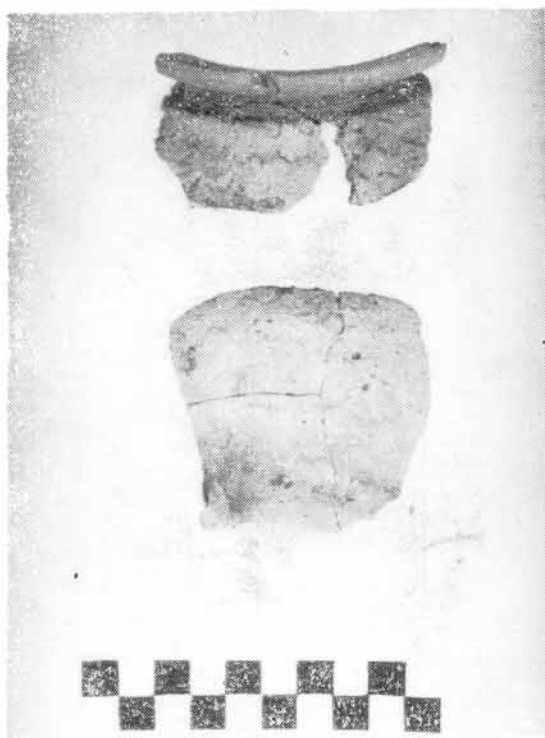
18. ábra; 1:1. és 2. sz. sír közötti edény, 2:14. sír 3:15. sír, 4:17. sír (Fotó: Gözsy Gáborné)

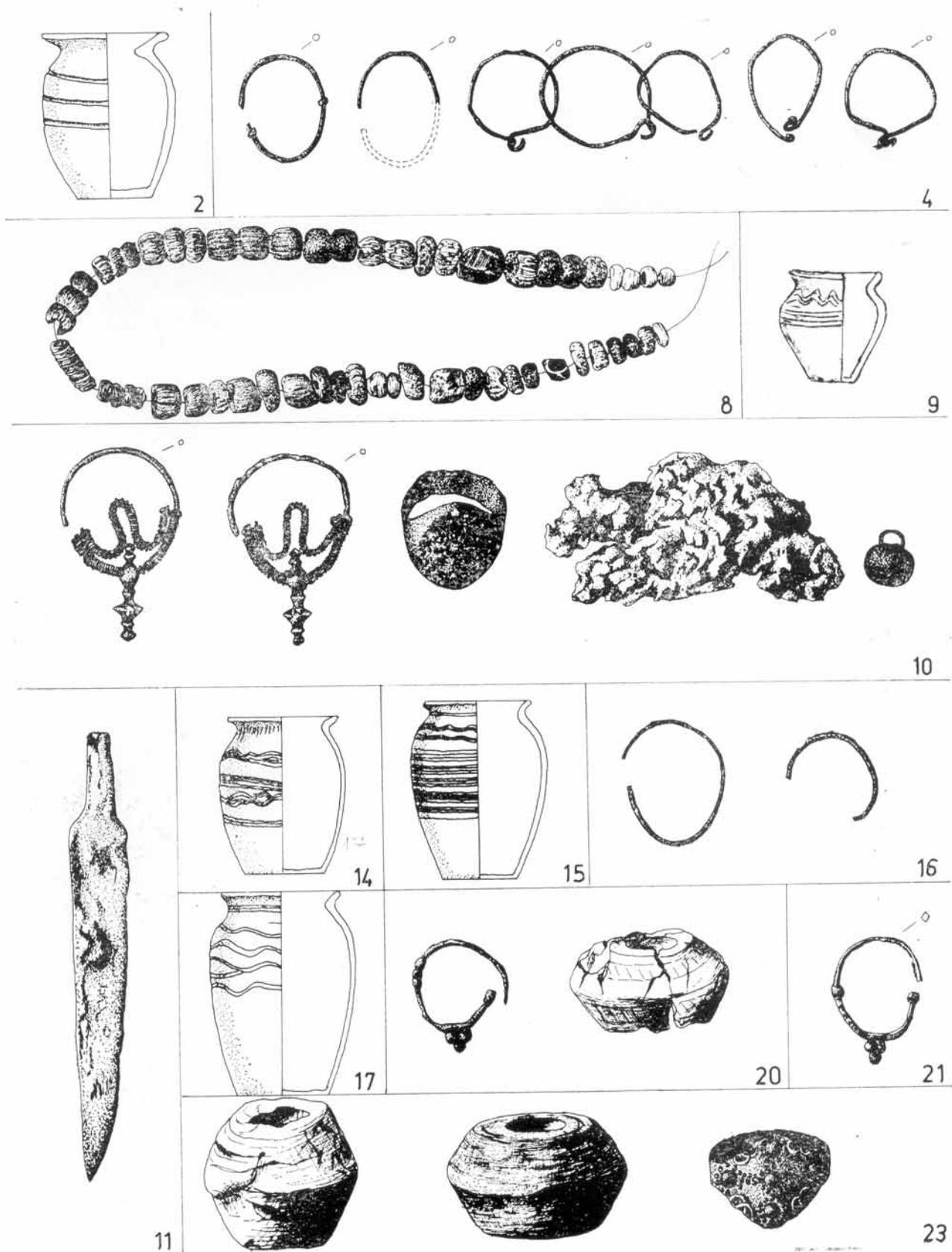
19. ábra: 1:29. sír, 2:35. sír, 3:36. sír, 4:51. sír (Fotó: Gözsi Gáborné)

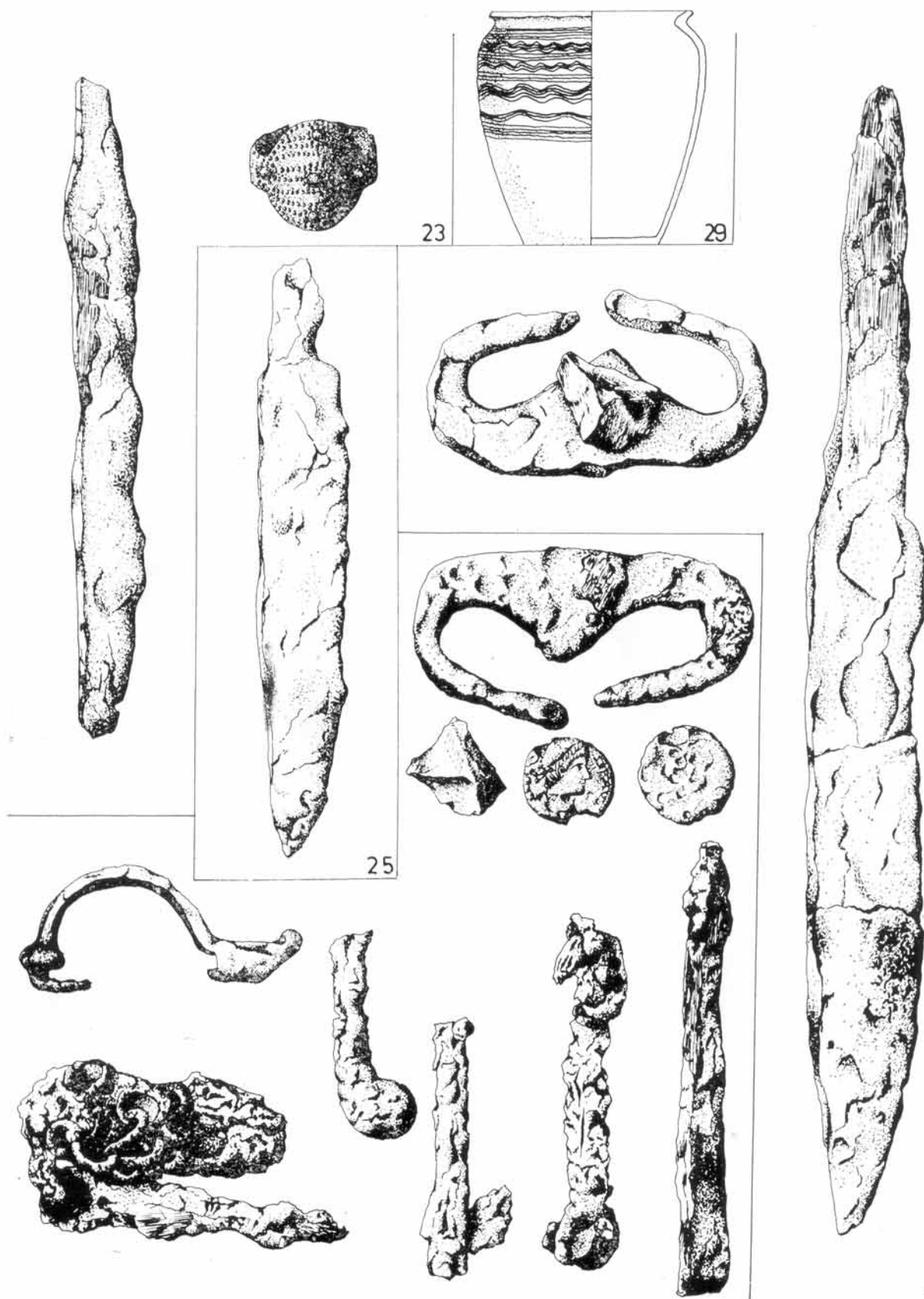
20. ábra: 1:52. sír, 2:53. sír, 3:56 sír, 4:62. sír (Fotó: Gözsy Gáborné)

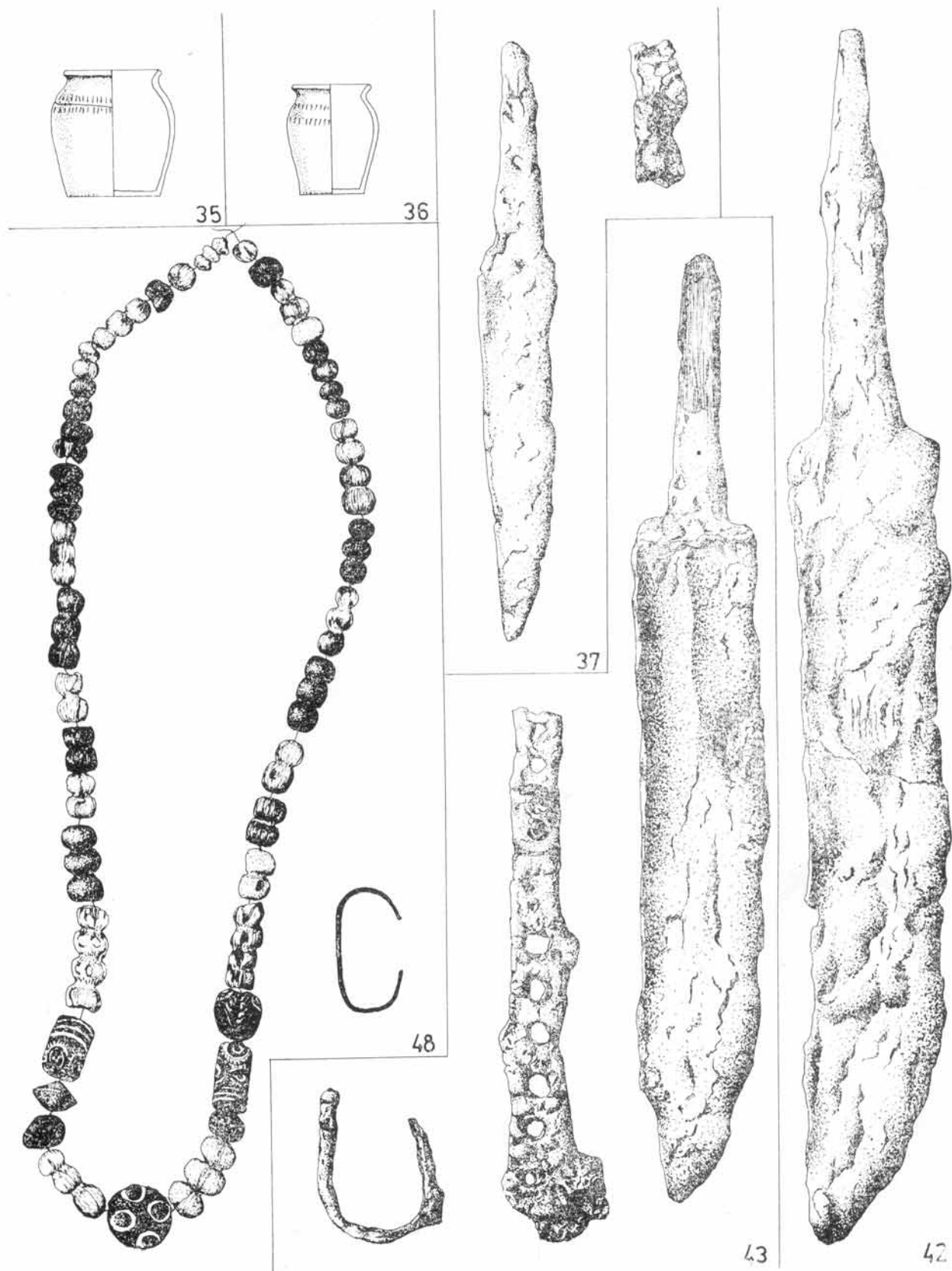
21. ábra: 1:62. sr, 2:64. sír, 3:66. sír, 4:69. sír (Fotó: Gözsy Gáborné)

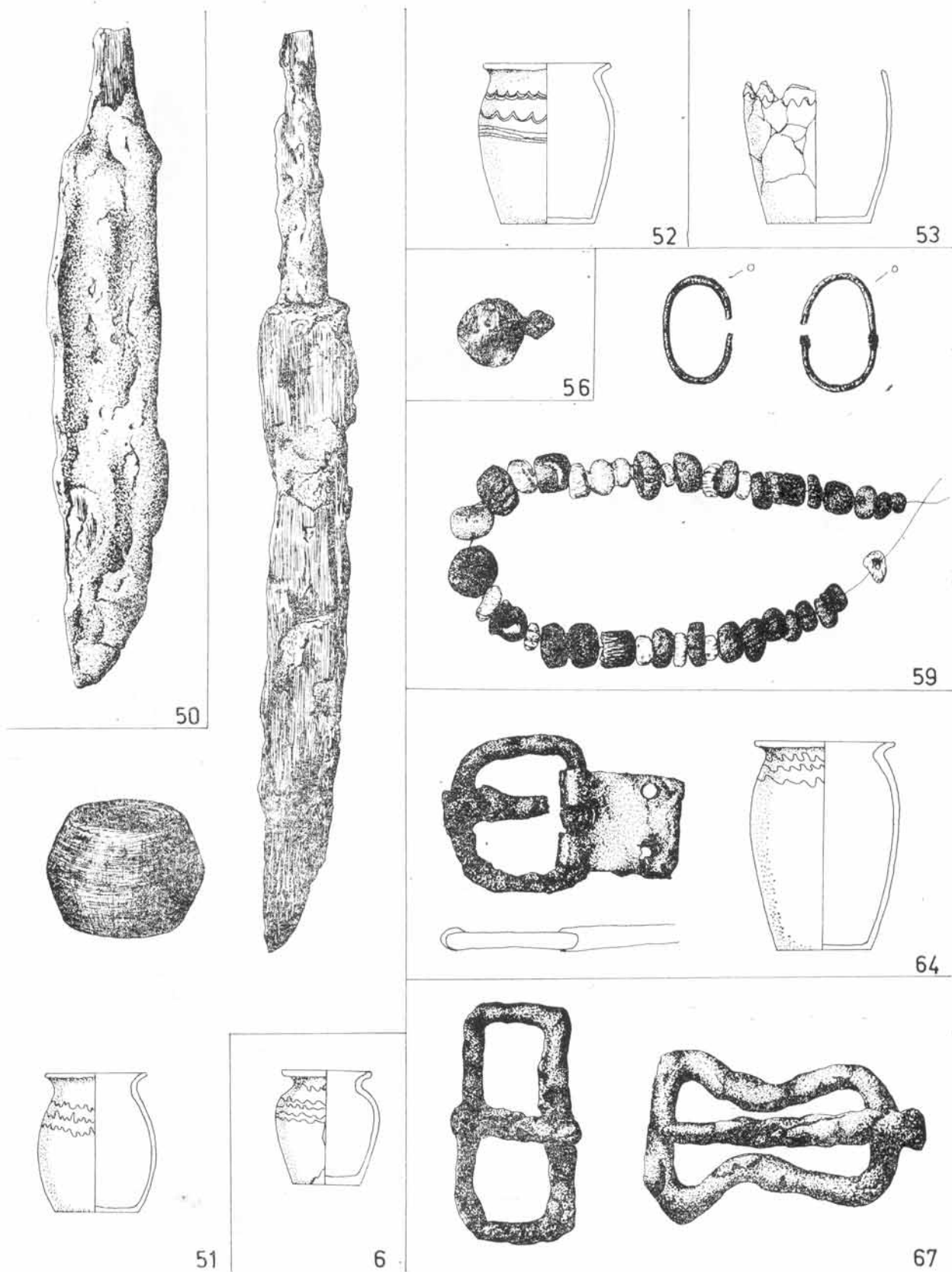
I. tábla (Rajz: Bajókné Sóttonyi Mária)

II. tábla (Rajz: Bajókné Sótönyi Mária)

III. tábla (Rajz: Bajókné Sótanyi Mária)

IV. tábla (Rajz: Bajókné Sótanyi Mária)

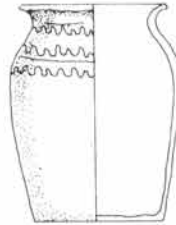
65

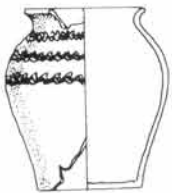
67

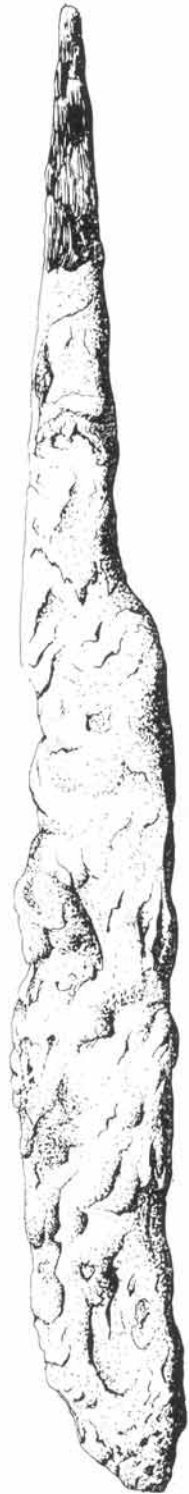
68

69

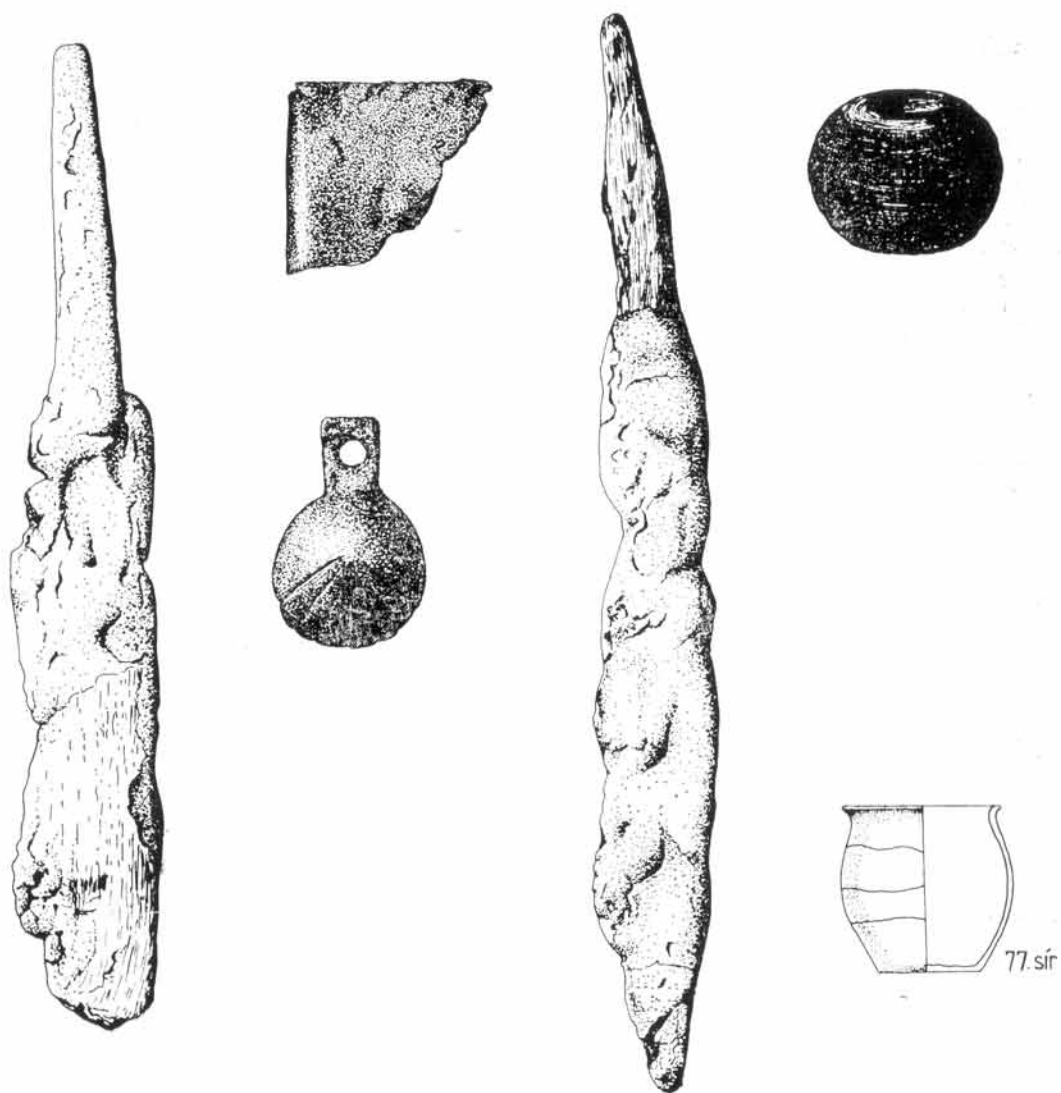

66

72

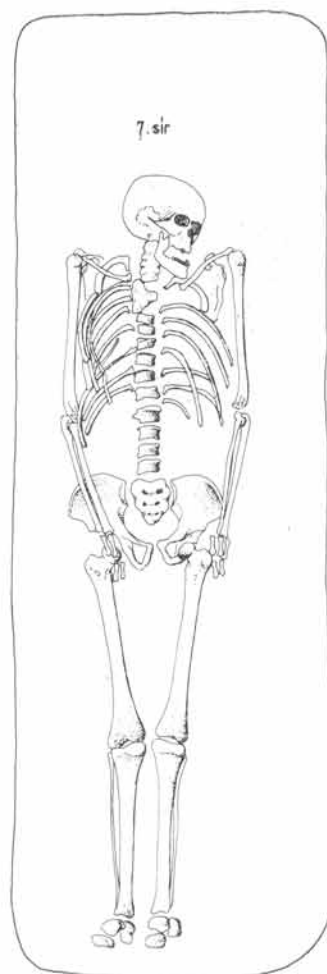
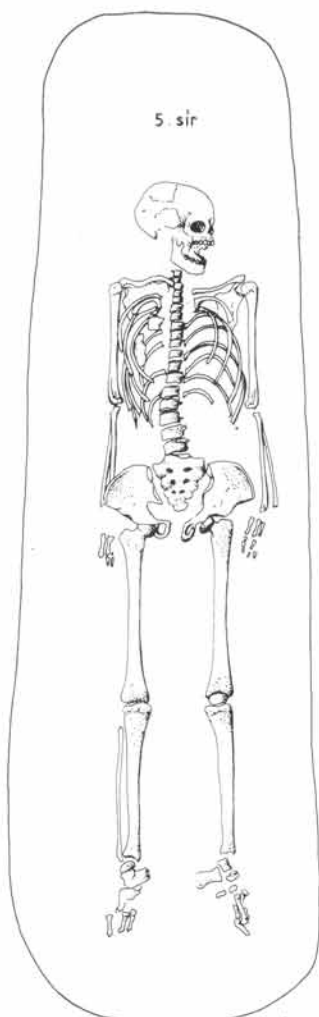
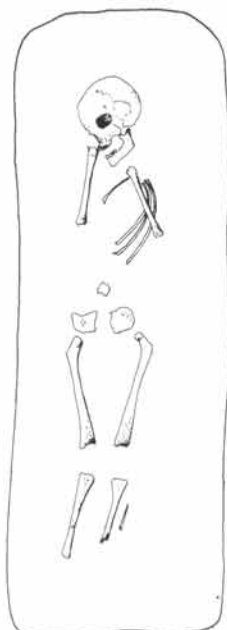
V. tábla (Rajz: Bajókné Sóttonyi Mária)

VI. tábla (Rajz: Bajókné Sótónyi Mária)

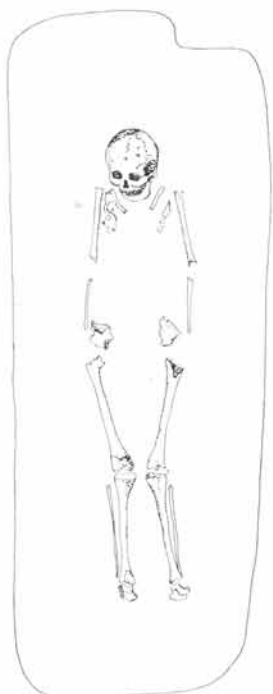
4. sír

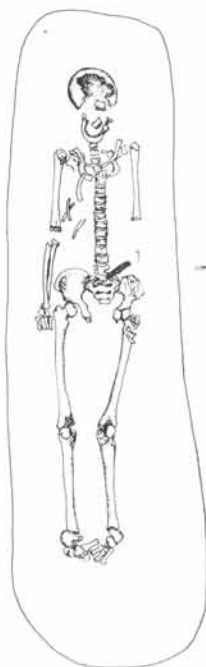

1 = vaslánc
2 = gyűrű

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
23. SÍR

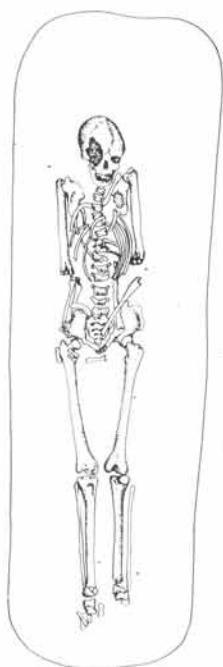

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
24. SÍR

1 vasléc

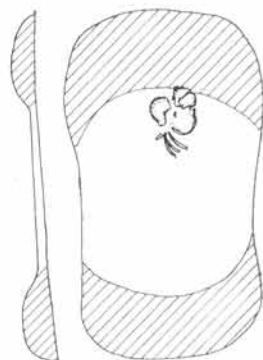
KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
25. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
26. SÍR

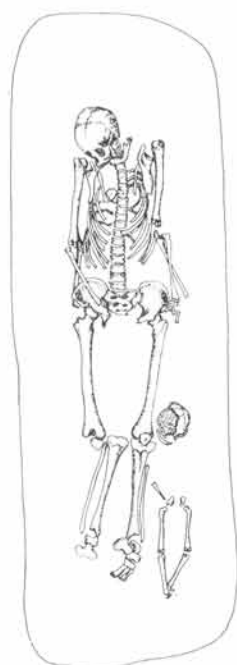

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
27. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
28. SÍR M-110

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajóné Sótónyi Mária)

- 1 vasmaradványok
- 2 főtájséh maradványok
- 3 kerámia
- 4-5 római klobronz

- 1 kerámiaföredék

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
34. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
35. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
36. SÍR

- 1 vaskés
- 2 vastárgy

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
37. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
38. SÍR, 39. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
40. SÍR

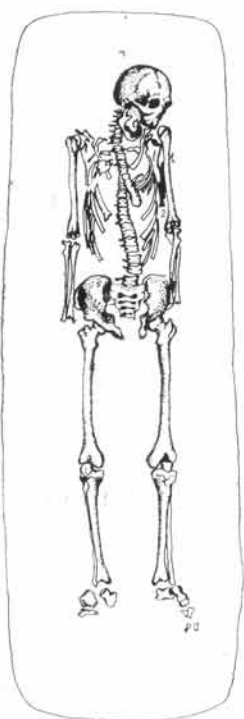
Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajóné Sótónyi Mária)

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX SZD-I TEMETŐ 1980.
41. SÍR

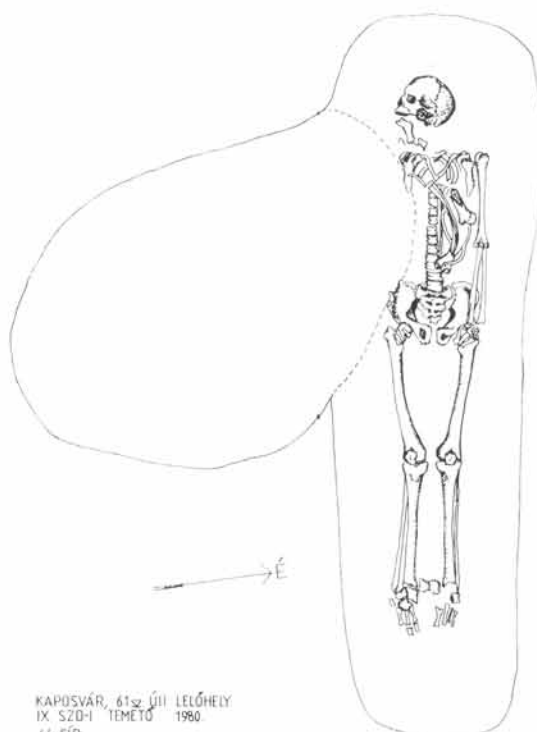

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX SZD-I TEMETŐ 1980.
42. SÍR

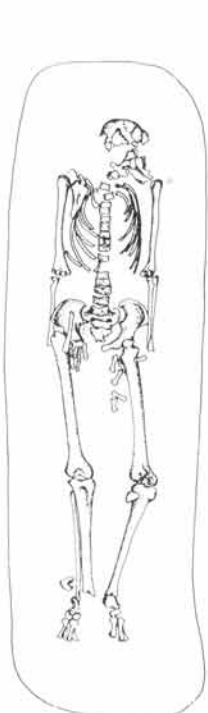
1 - vaskés
2 - vastárgy

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX SZD-I TEMETŐ 1980.
43. SÍR

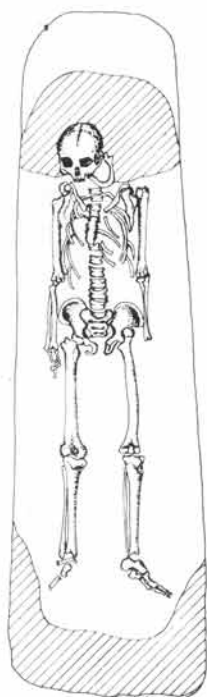

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX SZD-I TEMETŐ 1980.
44. SÍR

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sír/ajzai (Rajz: Bajókné Sótanyi Mária)

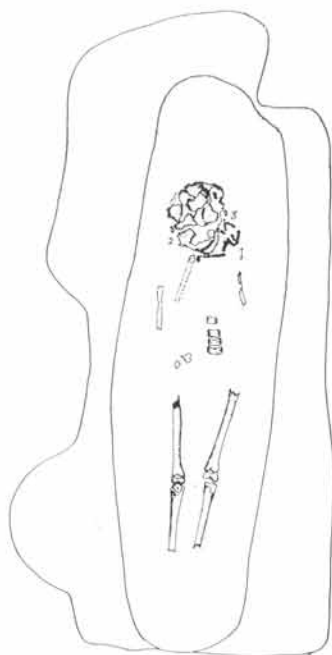
KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
45. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
46. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
47. SÍR

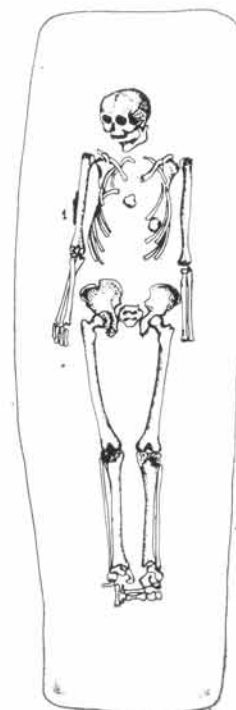

1 gyöngyök
2-3 bronzfülbevaló

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
48. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
49. SÍR

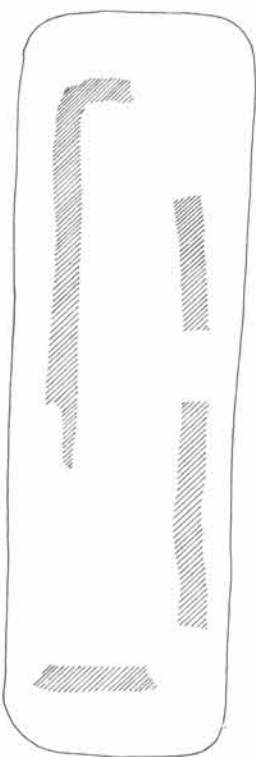

1 - vasfés

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELOHÉLY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
50. SÍR

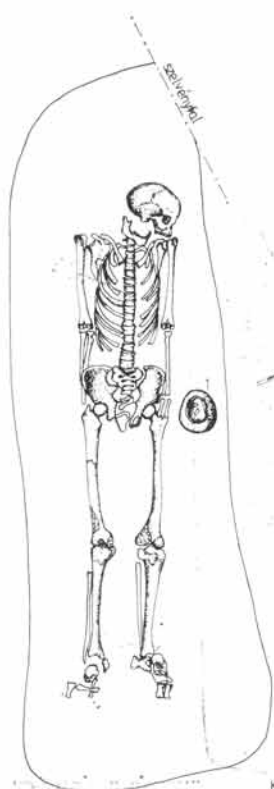
Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajókné Sótanyi Mária)

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
50. SÍR. A felszíntől 29cm
mélységben.

1 vas kés
2 vas kés
3 kerámia

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
51. SÍR

1 kerámia

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
52. SÍR

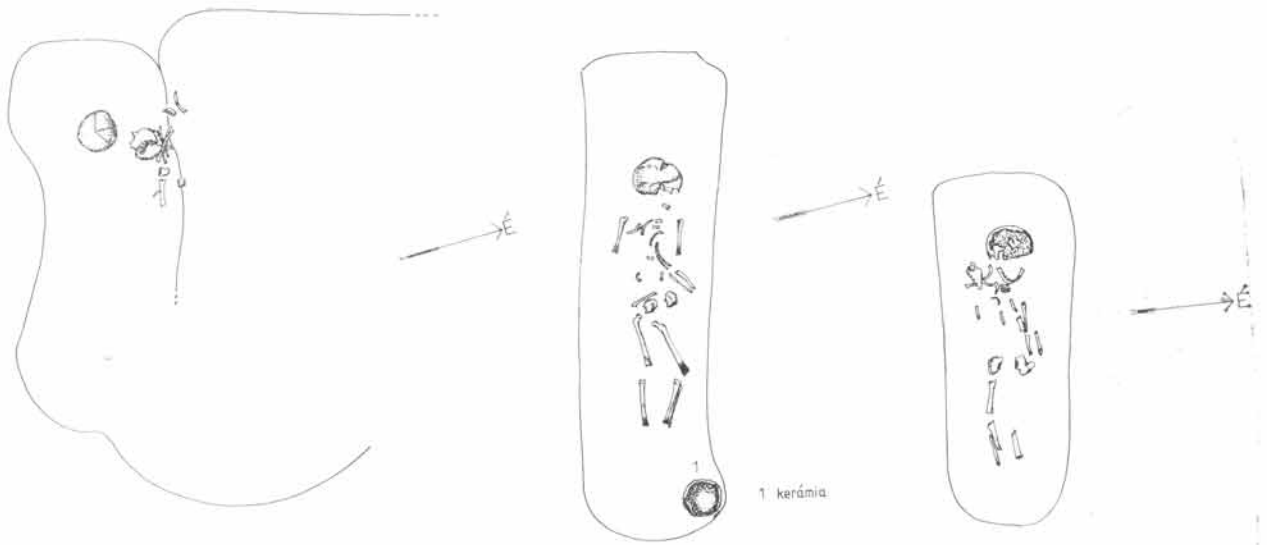
1 cserépedény

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
53. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
54. SÍR

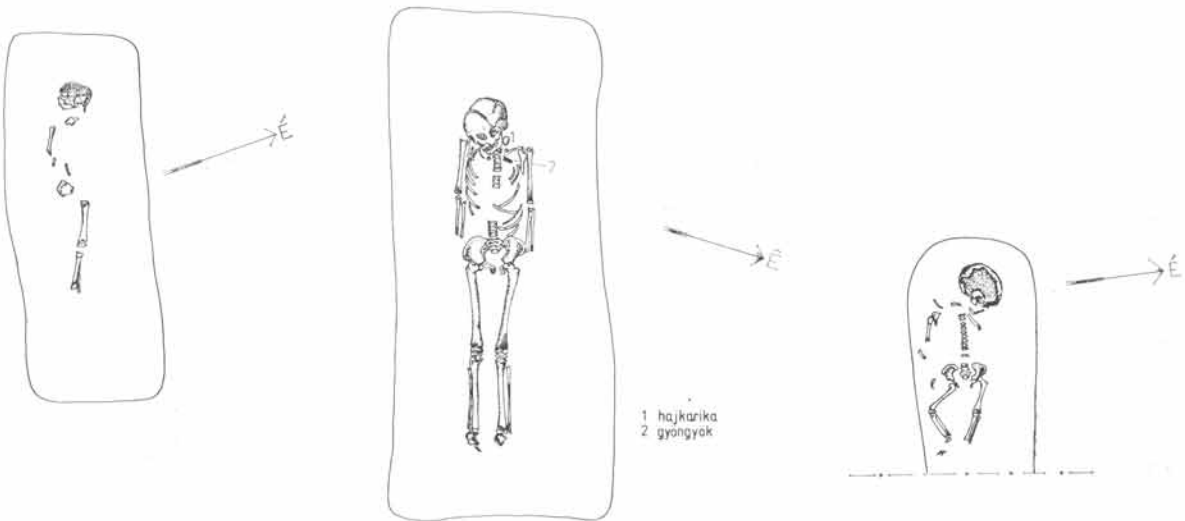
Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajóné Sótönyi Mária)

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
55. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
56. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
57. SÍR

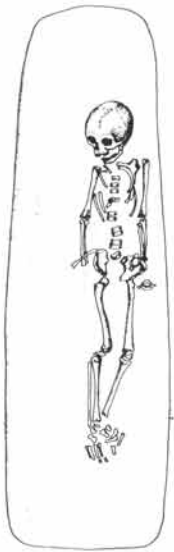

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
58. SÍR

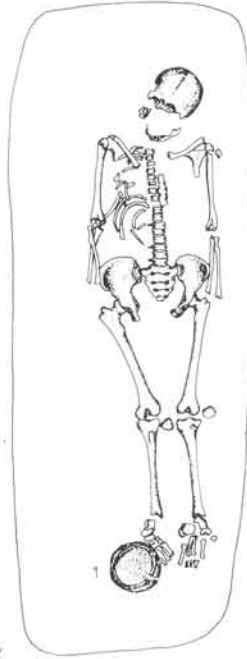
KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
59. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
60. SÍR

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajókné Sótanyi Mária)

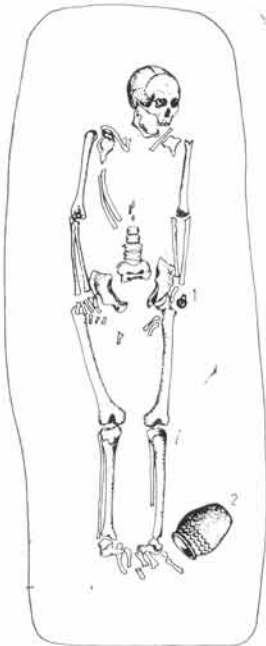
KAPOSVÁR, 61sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
61. SÍR

KAPOSVÁR, 61sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980
62. SÍR

KAPOSVÁR, 61sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
63. SÍR

1 vas-bronz esaf
2 kerámia

KAPOSVÁR, 61sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
64. SÍR M-1.10

1 vaskés

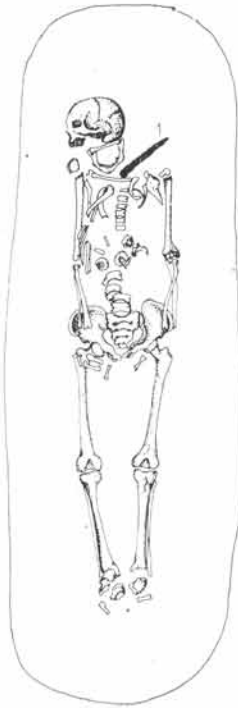
KAPOSVÁR, 61sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980,
65. SÍR

1 kerámia

KAPOSVÁR, 61sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980,
66. SÍR

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajókné Sötönyi Mária)

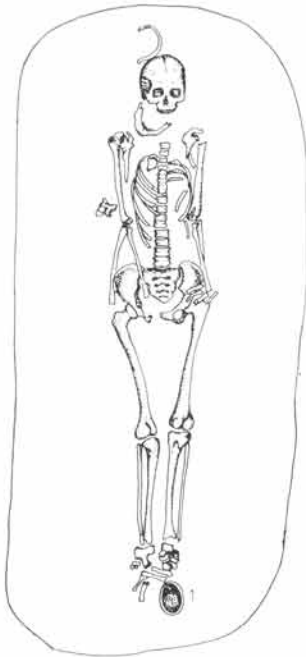
1 vaskés

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY.
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
67. SÍR

1 csonttörlet

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
68. SÍR

1 kerámia

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
69. SÍR

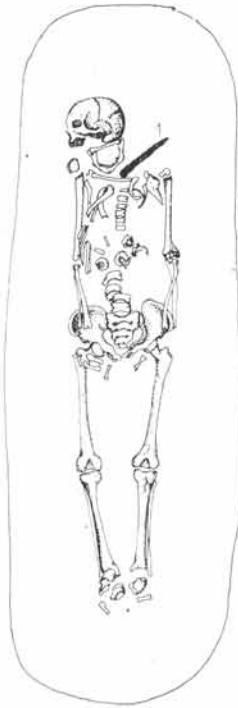

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
70. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
71. SÍR

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajókné Sótónyi Mária)

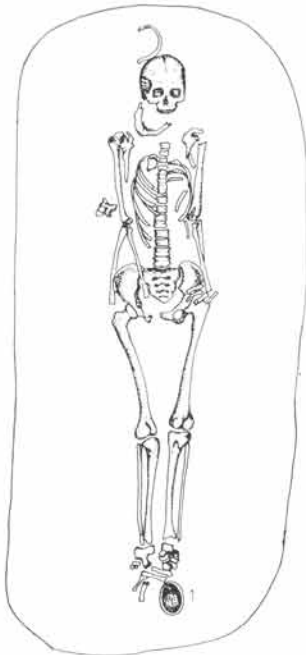
1 vaskés

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY.
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
67. SÍR

1 csonttároló

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
68. SÍR

1 kerámia

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
69. SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
70. SÍR

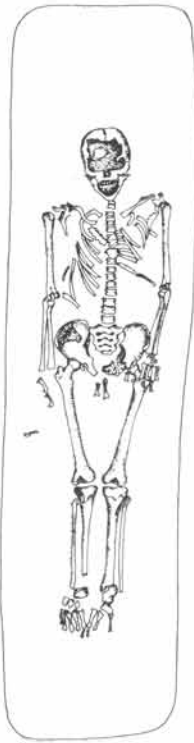
KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I. TEMETŐ 1980.
71. SÍR

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajókné Sótónyi Mária)

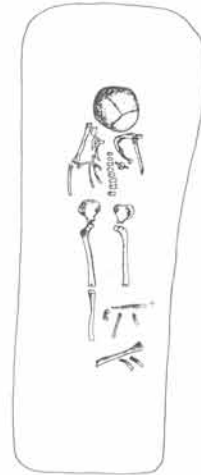

1 nagyméretű kerámia

KAPOSVÁR, 61 sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
72. SÍR

KAPOSVÁR, 61 sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
73. SÍR

KAPOSVÁR, 61 sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
74. SÍR

KAPOSVÁR, 61 sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
75. SÍR

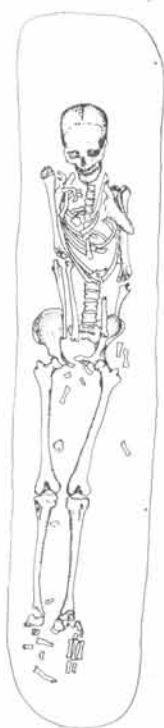
KAPOSVÁR, 61 sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
76. SÍR

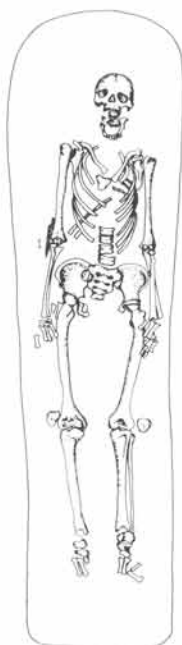
1 kerámia

KAPOSVÁR, 61 sz. ÚTI LELŐHELY
IX. SZD-I TEMETŐ 1980.
77. SÍR M-110

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajóné Sötönyi Mária)

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX.SZD-I TEMETŐ 1980.
78.SÍR

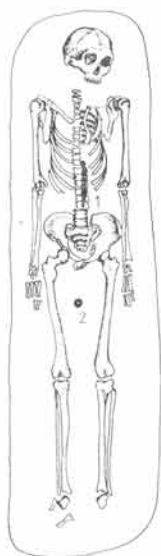
1 - vaskés

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX.SZD-I TEMETŐ 1980.
79.SÍR

1 sarkosra hajított bronzlemez
2 bronz csorgó (a víz feletti részén)

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX.SZD-I TEMETŐ 1980.
82.SÍR

1 vaskés
2 orsógomb

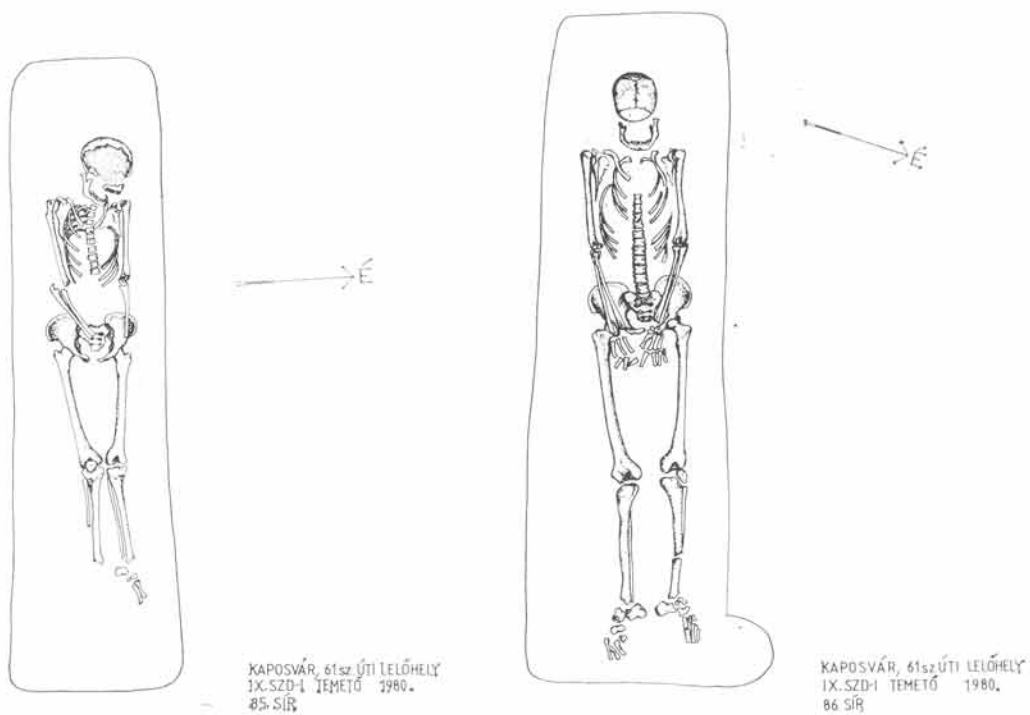

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX.SZD-I TEMETŐ 1980.
83.SÍR

KAPOSVÁR, 61.sz ÚTI LELŐHELY
IX.SZD-I TEMETŐ 1980.
84.SÍR

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajóné Sótónyi Mária)

Kaposvár, 61. sz. út, IX. századi temető sírjai (Rajz: Bajókné Sótanyi Mária)

EDITH BÁRDOS: CEMETERY OF THE 9TH CENTURY IN THE VICINITY OF KAPOSVÁR

The author gives a detailed description of the graves and archeological material of a 9th century cemetery explored near Kaposvár in 1979–1980. She compares the finds with on the one hand, similar Transdanubian cemeteries and, on the other hand, grave-goods from 9th century cemeteries excavated in the Carpatian basin and the neighbouring territories (Czechoslovakia, Austria and Yugoslavia).

Eighty-seven graves were explored during the excavation. Some remains of a nearby Medieval settlement (remains of ovens and spoil pits) have also been unearthed from among the graves. In the 9th century, there was a cemetery on the eastern side of the hill, hardly fifty meters away from the younger, Medieval cemetery which surrounds the church. The graves were placed in regular rows with children's graves near the limits of the cemetery. The graves were oriented N–E, showing only a few degrees of difference.

Working from the grave-goods (millefiori beads, bronze plate finger rings with rhombical bezels, hair-rings with looped terminals, etc.), one can date the cemetery to the 9th century. The importance of this cemetery is determined by two facts; firstly, it is the first 9th century cemetery excavated in Somogy county; and, secondly, the site is in an area where two cemeteries have already been explored from the Late Avar Period, that is the late 8th and early 9th centuries. One of them is the Avar cemetery at Fészerlakpuszta and the other is the Avar cemetery excavated at the site „Kaposvár, signal box No. 40.”. We would mention here that the existence of another Avar cemetery is known about halfway between the Avar cemetery excavated at the site „Kaposvár, signal box No. 40.”. (SMK 3.) and the 9th century cemetery in question.

Unearthing the graves, few traces of coffins were found. This has largely been caused by the quality of the soil, but it also seems probable that most of the burials were uncoffined. Remains of a coffin were found in two graves and it was possible to establish their measurements (No. 29. and 50.); no iron fittings have been found, so the boards of the coffins must have been joined by tenon and mortise.

44% of the graves contained archeological finds but the graves were rather poorly furnished. The grave-goods coming from the female graves are finger-rings (graves 10., 22. and 23.), hair-rings (grave 4) earrings (graves 4, 10, 16, 48, 20, 21, and 59) and spindle-whorls (graves 20, 22, 51 and 83). A few of the jewel-types appear at the end of the Late Avar Period as well, but they are mostly characteristic of cemeteries in use from the middle of the 9th century. A nice earring has been found in female grave No. 10. made of bronze and decorated with real, bronze wire. Its nearest parallels are found in Slav territories.

Only three graves contained strigs of beads (grave 8, 48 and 59). There is no evidence of the characteristic type of melonseed-shaped glass beads from the Later Avar Period. The string of beads from grave 48. is a beautiful example of bead fashions in the 9th century: segmented (bi- and tripartite) glass beads and millefiori beads in yellow, red, blue and green. These two characteristic types of beads have been found in graves of 9th century cemeteries in Transdanubia; Zalavár sites „Vár”, „Récéskút”, „Rezes”, „Kövecses”; (the latest two sites are unpublished, excavation in 1976–77 and 1981–82 by Ágnes Cs. Sós, my thanks go to her informations), Keszthely–Fenékpuszta, Letenye, Sopronkőhida.

Other pieces of jewellery from female graves are plate finger rings with rhombical bezels decorated with embossed design richly decorated specimens have come to light in our cemetery (Fig. 7.). Such finds in 9th century sites in Transdanubia can be compared to those sites where millefiori beads, have been found, while some variants make, only very occasional appearances in Late Avar Period cemeteries (e. g. Keszthely).

Glass buttons with bronze loops, which can also be classified, as pieces of jewellery, were recovered in two female graves (10. and 56.). The egg in also found in female and children's graves (grave 35) and Roman coins and fragments of Roman glass, both objects belonging to the purse, have been found in the same grave. Roman coins often appear in Avar cemeteries—they were worn around the throat, perforated and strung, although it was also found in the purse.

In grave 44 of the Avar cemetery at Zamárdi, one of the coins was strung among beads and another has been placed in the mouth as a funeral obolus. Fragments of Roman glass vessels often appear as grave-goods in cemeteries, either strung rim-or in a purse. They may have been used as charms. There were spindle-whorls in four graves (20, 51 and 83)—they had been made on the potter's wheel. They are biconical and, with the exception of the one in grave No. 20., they are undecorated. The spindle-whorl from grave No. 83 is in shape an oblate spheroid.

Another characteristic find, a needlecase of turned bone was yielded only by one grave (No. 68.), ornamentation can be compared with the best pieces from Late Avar Period cemeteries. (Fig. 8.)

The grave-goods of male graves do not contain outstanding, „noble” pieces (for example spurs). Large, wide-bladed iron knives are typical finds. According to a written source quoted by Jan Eisner, the escort of a Czech prince in around 900 consisted of fighters with knives. The large iron knives found in the Kaposvár cemetery can be classified as belonging, at least partly, to this type of battle knives.

Their position in the graves is worth mentioning they were usually placed beside the upper arm on the inner side, often pointing upward.

Pottery vessels had been placed near the head or the legs in 18 graves of the 87 graves (pottery vessels in 17 graves and a wooden bucket with an iron hoop in grave 72.). The pottery is homogeneous, from the point of view of material, shape, method of production and ornamentation.

From the grave-goods found in this cemetery, it

is possible to state that the settlement belonging to the cemetery may have come into being in the second half of the 9th century, during the period following the Francish victory over the Avars. The sparsely populated settlement only used the cemetery for a short time until the Megyar conquest (in this region 900). The anthropological material still needs to be examined and the results are expected to help us in determining exactly „the population of the 9th century”.

БАРДОШ ЭДИТХ: МОГИЛЬНИК IX-ГО ВЕКА НА РУБЕЖЕ Г-ДА КАПОШВАРА

Автор представляет материалы могильника IX-го века, раскрытого в гг. 1979-80 на рубеже г-да Капошвара; с одной стороны сравнивает типы находок с материалами до сих пор известных и опубликованных могильников Задунйского края, с другой стороны приводит параллели из материалов находок IX-го века окружающих территорий (Чехословакия, Австрия, Югославия) и Карпатского бассейна.

При раскопах раскрыли до сих пор 87 могил. Вскрыв между могилы находились объекты средневекового селища (остатки печей, мусорная яма). В IX-ом веке могильником служила восточная сторона холма, на расстоянии всего лишь 50-и метров от более позднего средневекового могильника около церкви. Могилы располагались в правильных рядах, могилы детей были на крае могильника. Ориентация могил едина с отклонением нескольких градусов.

На основании приложений -миллефиорские бусы, чеканные бронзовые пластинчатые кольца, кольца для волос с концом завязанным петлей итд. пользование могильником можно возложить в IX. век. Значение могильника определяется двумя фактами; с одной стороны на территории области Шомодь с этой эпохи ещё не был найден могильник. С другой стороны местонахождение расположено на такой площадке, где были раскрыты два позднеаварских могильника IX-го веков. Один из них -это аварский могильник в Фесерлаке, а другой, это аварский могильник 40-ой железнодорожной будки в Капошваре. Тут скажем что между погребением IX-го века и 40-ой ж/д. будки (примерно на половине расстояния между ними) также имеем сведения об аварском могильнике.

При раскрытии погребений только в малом случае обнаружены следы гроба. К этому способствовало качество почвы, но вероятно, что в большинстве случаев погребили умерших без гроба. В двух могилах можно было обнаружить слуды и размеры гроба (могилы 29. и 50.). В могилах, в которых были гробы неразрушена была найдена

железная обивка, наверное откупоривали деревянные доски.

В 44,4%-ах погребений были приложения, но приложения и в женских погребениях были бедны. Приложения могил женщин и девушек: *кольца* (могилы 10, 22, 23), *кольца для волос* (могилы 4, 10, 16, 48, 20, 21, 59), *веретинообразные пуговицы* (могилы 20, 22, 51, 83). Некоторые типы ювелирных изделий, встречающиеся в могильнике можно находить в наиболее поздних стадиях аварских могильников, но главным образом характерны для погребений пользованных со середины IX-го века. Из серог красивым экземпляром являются серьги украшенные обмотаной бронзовой проволокой, наиболее близкие параллели которых были найдены на славянской территории. Бусы встречались всего лишь в 3-х могилах (могилы 8, 48, 59) Бусами, характерными для позднеаварской эпохи - бусы-семя арбуза - не встречались. Бусы 48-ой могилы являются красивым экземпляром мода бусов IX-го века: расчлененные в 2-3 палочковидные бусы и раскрашенные желтым, красным, синим и зеленым миллефиорские бусы. Эти два, характерных для IX-го века, типа бусов известны из территории Задунайского края: Залавар, Кестхей-Фенекпуста, Залавар-Рецешкут, а также Летенье, Шопронкёхида; - за сведения о новых раскопах в пос. Резеш, Кёвечеш (раскопы А. Ч. Агнеш в 1981-82, 1976-78 годы) переданные в словах поблогодарю здесь.

Другая находка из ювелирных изделий женских погребений -это кольцо-лямка вырезанная из бронзового листа с чеканным украшением с рустикаскоц головкой. В нашем могильнике встретились 3 варианта этого ювелирного изделия (рис. 7.). Месторождение на территории Задунайского края данного типа из IX-го века можно поставить в параллел с местонахождениями миллефиорских бусов, некоторые спорадически уже встечались в погребениях позднеаварской эпохи (напрмиер Кестхей).

В двух женских могилах (могилы 10 и 56)

встречались *стеклянные пуговицы с ручкой*, которые тоже можно отнести к ювелирным изделиям. Также находкой могил женщин и девушек является *яйцо* (могила 35.). В этой могиле нашли *-содержанием сумки* — римские малые бронзы и римские *стеклянные обломки*. Римская медаль является частой находкой и наших аварских могильников -пробив её дыркой носили в шее нанизав на цепочке или находим в сумках. В 444-ой могиле аварского могильника в пос. Замарди один был нанизан среди бусов, а другой римский малый бронз положен в рот в качестве обула покойника. Римский стеклянный обломок тоже часто встречается в аварских могильниках — также либо нанизан на цепочке (обломок края римской стеклянной посуды) либо положен в сумку. Возможно, что исполнял роль талисмана.

Веретинообразные пуговицы были в 4-х могилах (могилы 20, 22, 51, 83) — они были изготовлены на диске, имеют биконическую форму и кроме находки 20-ой могилы их поверхность не украшена. Веретинообразная пуговица 83-ой могилы имеет форму уплощенного шарика.

Другой характерный тип приложений -это костяной футляр для иголок; он был найден только в одной могиле (могила 68). Он обтачен, его украшение потерпит сравнение с наиболее красивыми экземплярами позднеаварских могильников.

Среди находок мужских погребений нет выдающихся „чинных“ типов (например шпоры). Характерным можно назвать железный нож больших размеров с широким клинком. По цитированным данным Йана Ейснера сопровождение одного чешского князя составляли бойца снабженные ножом.

Железные ножи больших размеров встречающиеся в нашем могильнике хотя бы отчасти можно отнести к этим боевым ножам. Стоит упоминать о положении ножей в могиле. Как правило ножи были положены около плеча во внутреннюю сторону кончиком вверх.

В 18-ом из 87-и могил положили к голове или к ногам посуду. (В 17 могилу глиняную посуду, в одну деревянное ведро с железным обручем -могила 72). Керамики могил с точки зрения материала, способа изготовления и украшения показывают единую картину.

На основе находок могильника может быть установлено столько, что селище относящееся к могильнику мог быть создан после победы франков над аварами, во второй половине IX-го века. Небольшое население могильником пользовалось в короткое время, до тех пор, пока венгерское население не приходило на территорию. Изучение антропологических материалов ещё впереди; от его результатов можно ожидать более близкое определение „население IX-го века“.

EDITH BÁRDOS: TOMBEJO EL IX-A JARCENTON APUD KAPOSVAR

La autorino prezentas la materialon de la IX-a jarcenta tombejo, kiun ŝi malkovris en la jaroj 1979—80. Si komparas ĝin kun la, ĝis nun publikatoj tombejoj en la proksima Transdanubo, poste kun la tuta Karpatbazeno kaj kun la ĉirkaŭaj landoj (Ĉeĥoslovakio, Aŭstrio, Jugoslavio). Oni malkovris 87 tombojn. Inter la tomboj oni trovis restaĵojn el la mezepoko (bakformajn, Balaajde-Ponejoj). En la IX jarcento oni uzis la orientan parton de la monteto nur 50 m-ojn de la mezepoka preĝejo. La tomboj situas en regulaj vicoj, la tomboj de la infanoj estas en la esktermajo. La tombojn havas unuecan orientadon. Laŭ la restaĵoj ni povas dati la tombejon en la IX-a jarcento, ni trovis perlojn (millefiorajn), ringojn el bronza folio kaj ringojn par hararo kum masigitaj finoj. Ĝis nun ni ne konis tombejon el IX-a jarcento en la departemento Somogy (Somodj), kaj la loko de tombejo ankaŭ tre interesa ĉar en la proksima ĉirkaŭaĵo oni malkovris du avarajn tombejon el la VIII-a jarcento.

Okaze de la malkovro de tombejoj ni povis aspekti restaĵojn de ĉerkoj nur dufoje (tomboj N°29 kaj N°50). Ni ne trovis armaturon de ĉerko, tiel ili boltis la lignatabuloj de ĉerkoj.

44,4 procentoj da tomboj havas restaĵojn sed malriĉajn. En la tomboj de virinoj kaj fraŭlinoj ni trovis ringojn (tombojn N°: 10,

22, 23), ringojn por hararo (tomboj N°: 4, 10, 16, 48, 20, 21, 59). Spinilobutojn (tombojn N°: 20, 22, 51, 83).

Unuaj el juveloj troveblaj en la avar-epokaj tombejoj, sed ĉefe karakterizas al la IX-aj jarcentaj tombejoj. En la 10-a, fraŭlina tombo trovita orependaĵoj el bronza drato havas najbaron en slavaj teritoriaj. Ni malkovris perlajn vicojn nur en 3 tombon. Oni trovis similajn perlojn en Zalavár, Keszthely, Fenékpusztá, Letenye, Sopronkőhida, Rezes, Kövecses el Transdanubo.

La aliaj trovaĵoj el la virinaj tomboj la karakteriza ringo, kiu havas 3 specimentojn (figuro 7). Samtempe ni trovis ankaŭ ovojn (tombo 35). Tiu ĉi tombo estas menciita ankaŭ la romiaj malgrandaj bronzaĵoj.

Alia signita trovaĵo el la ostoj preparita kudrilujo, nur en la tombo 68 estis. Vidu la figuron 8.

En la virotombo signifa trovaĵo estas la ferotranĉilo, tiu estis bataltranĉilo kiun uzis ĉefe ĉirkaŭ la jaro 900 la batalistoj de la ĉeĥa monarko.

Ujojn oni metis el la 87 tomboj nur al 18 tomboj apud la kapon aŭ piedojn.

Eblas konstati, ke la kolonio estis fondita post la franka venko super la avaroj.